

Днес в броя

Предстоят дебати за учебните програми, оценяването на учениците и образователната структура

Проф. д-р Милен Богданов, Факултет по химия и фармация към Софийския университет: „Важно е да се знае на какъв принцип работят ендокринните разрушители, както и че немалка част от веществата, влагани в козметични продукти, изобщо не са изследвани за тяхното действие“

Тервел Замфиров, световен шампион по сноуборд за младежи, студенти и мъже: „Поставил съм си за цел да популяризирам колкото се може повече спорта сред децата и да създам условия те да спортуват в училище. Масовият спорт е пътят за сваяност на нацията“

АЗ.БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 21 (1716) 29 май – 4 юни 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка Община Разград

Малчуганите от 8. ДГ „Райна Княгиня“ в Разград представят интерпретация на приказката „Дядо вади ряпа“ в рамките на Националната програма на Министерството на образованието и науката „Хубаво е в детската градина“

Подкрена за още три специалности

Три нови специалности са включени в Списъка със специалностите от професии с очакван недостиг на пазара на труда за учебната 2025/2026 г. Това са „Ремонт на електронноприборна авиационна техника“, „Газова техника“ и „Пчеларство и бубарство“. Правителството актуализира Списъка по предложения на Министерството на транспорта и съобщенията, Българската асоциация „Природен газ“ и Националния браншов пчеларски съюз.

С актуализацията се дава възможност за осигуряване на кадри за области, приоритетни за развитието на икономиката на страната. Учениците от VIII до X клас получават стипендии, ако изберат такива специалности. А училищата получават допълнително финансиране от бюджета и възможност за сформирание на малки паралелки с 12 ученици.

В Списъка за защитените от държавата специалности няма промени. АЗ.БУКИ

Ограничават закупуването на допълнителни помагала

Мярката ще бъде приложена от учебната 2025/2026 г. с цел олекотяване на ученическите раници, става ясно от писмен отговор на министър Красимир Вълчев

Министерството на образованието и науката планира да ограничи максимално (забрани) задължаването за закупуване на допълнителни учебни помагала от учебната 2025/2026 година. Това пише министърът на образованието и науката Красимир Вълчев в отговор на въпрос от народния представител Ивайло Мирчев относно мерките, които МОН предприема за гарантиране на ефективното използване на предоставените ученически шкафчета, както и за облекчаване тежестта на ученическите раници.

Намерението на МОН е заради наблюдавана склонност да се препоръчват все повече допълнителни учебни помагала, без това да е задължително и необходимо, става ясно още от отговора. За училищното образование са задължителни одобрените учебници

и учебни комплекти, които са достатъчни за постигане на компетентностите като очаквани резултати от обучението, заложи в учебната програма, се посочва в отговора на образователния министър.

Министерството ще напомни и на всички участници в образователния процес за ефективното използване на ученическите шкафчета, както и за необходимостта от създаването на организация за последователно провеждане на учебните часове по един и същ учебен предмет в рамките на учебния ден.

До намаляване тежестта на ученическите раници води и осигуряването на средства за безвъзмездно ползване на електронно четими учебници за всички ученици от I до XII клас. Сред препоръките на МОН до

директорите е да се създаде организация за ползване на електронно четимите учебници в учебния час, а печатните издания да се ползват въкъщи, за самостоятелна подготовка. По преценка на учителя електронно четимите учебници може да се ползват въкъщи, а печатните издания да се съхраняват в училище и да се ползват в час.

Друга мярка за намаляване тежестта на ученическите раници е предложението учебникът да се създава като делима съвкупност от теми. Това е една от промените, заложи в публикувания за обществено обсъждане проект за изменение и допълнение на Закона за предучилищното и училищното образование. АЗ.БУКИ

Още за предлаганите промени в Просветния закон на стр. 4 – 5

Поскъпват процедурите по акредитация

Министерският съвет актуализира нормативите за заплащане на разходите по акредитационни процедури, извършвани от Националната агенция за оценяване и акредитация (НАОА). Агенцията оценява и акредитира общо 51 висши училища и научни организации. В същото време нормативите, по които заявителите заплащат разходите за оценяване и акредитация, не са променени от 2008 г., което ги прави неактуални спрямо текущата икономическа обстановка. Пример за това е минималната работна заплата за страната, която през 2008 г. е била 220 лв., а от 1 януари 2025 г. е 1077 лв.

За да бъдат извършени оценките по акредитация, експертите и служителите на постоянните комисии и акредитационния съвет биват командирвани в оценяваните институции – висши училища и научни организации. В периода между 2008 и 2025 г. разходите за труд са увеличени многократно, а командировъчните – двойно. Този дисбаланс води до все по-голям отлив на желаещи експерти да участват в дейностите по акредитация и оценяване. АЗ.БУКИ

В МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ

Правителството одобри нов Правилник на Фонд „Научни изследвания“, който е предвиден в новия Закон за насърчаване на научните изследвания и иновациите. Предвижда се управителят на Фонда да се назначава от министъра на образованието и науката след проведен конкурс. Към Фонда ще се създават временни и постоянни научно-експертни комисии. Първите ще организират оценяването и ще класират научноизследователските проекти в конкурсите, а постоянните комисии ще извършват анализ и оценка на изпълнението на финансираните проекти. Дейността на Фонда ще се осъществява въз основа на тригодишна оперативна програма, изготвена в съответствие с Рамковата програма за научни изследвания и иновации.

Отвори филиалът на Русенския университет в Тараклия

Снимка Пресцентър на МОН

„Филиалът ще допринесе за утвърждаване на ролята на Тараклия като културен и духовен център на българската идентичност в Република Молдова“, заяви министър Георг Георгиев

Поделението на Русенския университет „Ангел Кънчев“ в молдовския град Тараклия бе открито на 24 май, а в официалната церемония участваха министрите на външните работи на двете държави Георг Георгиев и Михай Попшой.

В приветствието си пред българската общност Георг Георгиев изтъкна, че това е исторически ден за Тараклия и за българската общност в Република Молдова, тъй като с откриването на филиала на Русенския университет в града се отварят вратите на първото българско висше учебно заведение извън пределите на България. То ще предоставя достъп на все по-голям брой младежи до качествено висше образование в съответствие с европейските стандарти.

„Всички вие, които носите дълбоко у себе си българския език, традиции и култура и вече векове наред ги предавате на бъдещите поколения, знайте, че в лицето на филиала на Русенския университет в Тараклия, на българската държава и нашите молдовски приятели имате институции, които стоят плътно зад всичко онова, което вие отстоявате“, завърши приветствието си той.

През 2024 г. молдовските власти дадоха съгласие за трансформацията на Тараклийския държавен университет „Григорий Цамблак“ във филиал на Русенския университет. Той беше успешно регистриран по действащото молдовско право на 2 април 2025 г.

В рамките на работното посещение в Молдова българският външен министър се среща и с представители на местната администрация и кметовете на населени места в Тараклийския район, в който 66,1% от населението е с българска етническа принадлежност. С тях бяха обсъдени ключови аспекти на сътрудничеството със страната ни и нейната подкрепа за реализирането на социално значими проекти за българското национално малцинство.

Тараклия е административен център на район, обединяващ общо 26 селища с компактно българско население. В повечето от 24-те села и двата града – Тараклия и Твърдица, които включва районът, българите са над 50% от общия брой на жителите на съответното населено място. **АЗ-БУКИ**

Държавата плаща за обучението на 1988 студенти с договори с работодател

Цветелина ПЕТРОВА

Обучението на 1988 студенти може да бъде платено от държавата, ако сключат договор с работодател и се задължат да работят при него най-малко пет години, след като завършат специалността си. Толкова са заявените бройки в публикувания за обществено обсъждане Списък със специалности, за обучението в които се осигуряват средства от държавния бюджет за учебната 2025/2026 г.

Работодателят, от своя страна, трябва да осигури

стаж на студента за периода на следването му, по време на който обучаващият се да придобие опит в практическото прилагане на теоретичните знания, които е получил в хода на обучението си по съответната специалност, и да усвои нови знания и умения. В договора се посочва и къде точно ще се провежда стажът и в каква форма – присъствено в офис на работодателя, работа от разстояние, смесен режим на работа, друго. Посочва се и възнаграждението, което студентът ще получава, когато започне работа.

Най-много специалности, включени в списъка за

2025/2026 г., са в направление „Здравни грижи“. Заявени са общо 700 места за бъдещи медицински сестри. Те са разпределени между девет висши училища. Бургаският държавен университет „Проф. д-р Асен Златаров“ предлага обучението на 24 студенти в специалност „Медицинска сестра“ да бъде със сключени договори с работодател. В Медицинския университет в Плевен местата са 60, в Медицинския университет в Пловдив – 128, в Медицинския университет в София – 191, в Медицинския университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ във

Варна – 131, в Русенския университет „Ангел Кънчев“ – 31, в Софийския университет – 5, в Тракийския университет в Стара Загора – 118, и в Югозападния университет – 12. Заявените бройки за специалност „Акушерство“ са 161, за „Медицински лаборант“ – 114, за „Рентгенов лаборант“ – 53, и за „Рехабилитатор“ – 21.

Голям брой са и местата в специалност „Медицина“ – 259. В специалност „Управление на услугите“ са заявени 220 места за магистри, като всички те са във Висшето училище по телекомуникации и пощи. **АЗ-БУКИ**

Уважавай думите, пиши правилно

Книга със 101 езикови бележки ни учи на важните правила в българския език

Книгата „Написаното остава. Пиши правилно! 101 езикови бележки“ бе представена на най-българския празник 24 май – Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност, в столичната Княжеска градина. Тя е подготвена по случай десетата годишнина от основаването на Интернет справочника „Написаното остава. Пиши правилно!“ на Института за български език „Проф. Любомир Андрейчин“ при Българската академия на науките.

В изданието са включени подбрани текстове на учени от Института за български език. Целта е те да достигнат до максимален брой читатели и да насочат вниманието им към грешки в писмената и устната реч, които са характерни и често срещани, както и да се препоръча правилната употреба.

Редактори на изданието са проф. Светла Коева, проф. Диана Благоева, доц. Татяна Александрова и доц. Ваня Мичева.

„Винаги е било важно да сме грамотни, защото дори да си помислим какво означава празник на думите или празник на буквите, това означава, че празнуваме не само величието на създателите на българската азбука, но всъщност празнуваме това, което сме ние“, каза по време на представянето директорът на Института за български език проф. Светла Коева.

Тя допълни, че „колкото по-добре владеем българския език, толкова по-добре мислим и сме по-успешни“. „Българският език е важен, защото това е нашата история, традиция и гордост, но също така е и нашето бъдеще, защото чрез езика ние се развиваме“, отбеляза още проф. Коева.

„Всички проблеми на хората идват от това, че не се разбират. А не се разбират, защото не познават езика и думите, не познават контекста и смисъла на словото. Няма мъдри хора, които да се карат, а по-скоро мъдрите хора, познаващи езика и словото, търсят пътя към още по-голямо познание. Така че колкото хората познават думите и пишат

правилно, толкова по-голям е шансът да има разбирателство и мир“, отбеляза директорът на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“ Емил Спахийски.

Идеята за кратки езикови бележки по интернет се ражда преди 10 години в Института за български език и така се основава Интернет справочникът „Написаното остава. Пиши правилно!“.

По същото време идва и предложението от страна на Национално издателство „Аз-буки“ бележките да се публикуват всяка седмица във вестник „Аз-буки“. Оформя се концепцията за съдържанието и структурата на езиковите бележки – кратки материали, които да привличат вниманието на читателите към даден проблем, като посочат запомнящи се примери, лесни за усвояване правила и практически съвети за приложението им.

В рамките на изминалите десет години учениците от Института за български език са създали над 500 материала с разнообразна информация по езикови въпроси.

Благодарение на Национално издателство „Аз-буки“ езиковите бележки се публикуват по три различни начина – в Интернет справочника на Института за български език „Написаното остава. Пиши правилно!“, като седмична рубрика „Написаното остава. Пиши правилно!“ във в. „Аз-буки“, за която е отделено специално каре, и електронно на страницата на вестника.

Представянето на книгата е част от съпътстващите събития по отбелязването на Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност. През май Институтът организира кампания за диктовки, с която кани ученици и учители да засвидетелстват почитта си към делото на светите Кирил и Методий и следовниците им.

И дъждовното време не попречи жители и гости на столицата да се включат на самия 24 май в традиционната диктовка на Института по случай празника на азбуката, просвета и културата и да проверят нивото на своята езикова грамотност. **АЗ-БУКИ**

Снимка Олег Попов

Малки и големи се включиха в традиционната диктовка за 24 май на Института за български език

Важно е децата да станат дигитални създатели

Предстои обсъждане на промени в учебните програми, в оценяването и в образователната структура, заяви министър Красимир Вълчев

„Сред най-важните въпроси пред образователната система е да подготвим децата за ерата на изкуствения интелект. Да ги обучим не просто да работят с него, а да създават и развиват иновации.“ Това каза министърът на образованието и науката Красимир Вълчев на конференцията „Образованието и изкуственият интелект“.

По думите на просветния министър, първостепенна задача е разгръщането на мерки за насърчване изучаването на математика и повишаване на резултатите в тази област. Заедно с това и запазване на представянето по български език и литература.

„На фокус трябва да бъдат поставени както хуманитарните, така и задълбочените математически и природонаучни компетентности, които са основа за разбиране и създаване на алгоритми. Само така ще бъдем конкуренти в променящия се свят“, посочи Красимир Вълчев.

Той акцентира, че най-важните промени са тези в учебните програми, които да променят и подхода на учене – от механично възпроизвеждане към функционалност на знанията.

„Изкуственият интелект може да помогне на директорите и на учителите в управлението на редица процеси в системата, но за да го правят ефективно, те трябва да бъдат подготвени“, коментира образователният министър.

Според него изкуственият интелект може да бъде ефективен инструмент и за разгръщане на персонализирано обучение, което да отговаря на индивидуалните потребности, интересите и силните страни на всеки ученик и студент.

„Неговото по-широко използване обаче поставя и редица въпроси, в това число и за сигурността на данните. Затова работим с Института за компютърни науки, изкуствен интелект и технологии (INSAIT) към Софийския университет „Св. Климент Охридски“ за създаването специално приложение с изкуствен интелект само за образование“, съобщи министър Вълчев.

Приложението ще бъде изпробвано в училища и ще позволява всеки ученик и учител да създава съдържание, като направи изкуствения интелект свой помощник.

По-късно пред журналисти министър Вълчев коментира, че в следващите месеци ще бъдат обсъдени важни теми, като промяна в учебните програми и планове, в оценяването на учениците и дали е необходимо изменение в образователната структура.

„Промяна в ДЗИ и НВО е една от темите, които ще бъдат обсъждани в следващите месеци“, заяви пред журналисти министър Вълчев. По думите му, най-дискуссионният въпрос е за т.нар. интегрален изпит, защото в момента има свръхфискация върху българския език и

Снимка Пресцентър на МОН

Министър Красимир Вълчев заяви, че МОН и INSAIT работят за създаването на приложение с изкуствен интелект само за образование

Ще започва ли по-късно учебният ден

„Училищата решават кога да започва първият учебен час. За новата учебна година ще апелирам да изместят началния час, и възнамерявам да препоръчам да започват по-късно“, заяви на 24 май министърът на образованието и науката Красимир Вълчев пред Нова телевизия.

Той посочи, че според научно изследване, ако учениците започват училище с един час по-късно, мотивацията им да учат, се повишава, а отпадат – и образователните резултати.

За да започват по-късно учебния ден всички школа, обаче има две пречки. Едната е двусменният режим на обучение, на който са 260 училища у нас. При тях по-късното начало на първия час ще се отрази и на по-късен край на последния час на втората смяна.

Преди осем години училищата на двусменен режим са били 360, като след изпълнението на Програмата за изграждане, пристрояване, надстрояване и реконструкция на детски ясли, детски градини и училища те ще бъдат около 170. По-голямата част от тях са в София, където основният проблем е липсата на терени за изграждането на нови сгради.

„В много градове чрез регулиране на приема и с по-равномерно разпределение на учениците между училищата се постига преминаване към едносменен режим в редица от тях“, посочи Вълчев.

Другата пречка е, че на първата родителска среща преди началото на учебната година много родители казват, че искат да оставят децата си по-рано на училище, защото и те започват по-рано работа. „Това е въпрос на разговор в училище“, каза министърът.

литература и има голям проблем с природните науки. Особено това е видимо в VII клас.

„Ще поставим на дискусия през следващите месеци, вероятно до септември – октомври, и въпроса за образователната структура и дали е подходящо основно образование да се завършва в VII клас. Двата анализа, които имам, показват почти изцяло негативни резултати. Рано караме децата да избират, стесняват се пътеките им след това, стресираме ги още в VII клас. А от друга страна, профилираната и професионалната подготовка е предимно в XI и XII клас“, отбеляза министърът.

Той съобщи, че се работи интензивно и по отношение на промени в учебните програми, като в следващите месеци ще бъдат изработени визии за всяка от тях по всички предмети.

„Начинът, по който изпитваме и оценяваме учениците, до голяма степен формира и културата им на

учене. Основният ни проблем е да променим доминиращата култура на заучаване и да накараме учениците да учат по-задълбочено, да осмислят в по-голяма степен, да прилагат знанията. Факт е, че нашите ученици се справят относително добре, когато изпитваме за заучени знания, и доста по-зле, когато ги изпитваме за практически задачи“, заяви още министър Красимир Вълчев.

Според него един от много дискутираните въпроси е и дали да има НВО след IV и X клас, като въпросът ще бъде обсъден заедно с този за образователната структура. Защото, ако няма да има два гимназиални етапа, както е в момента, няма да има и изпит след X клас.

„Общо взето, отворили сме всички теми в образователната система и ще организираме две-три по-големи конференции по изброените въпроси“, съобщи още просветният министър. **АЗ-БУКЪТ**

„Кампания на Института за български език – БАН, и в. „Аз-буки“

Нова употреба на глагола споделям

Надежда КОСТОВА*

Глаголът *споделям* вече разшири своята употреба, като започна да се използва в областите на новите технологии и на социалните мрежи. В тези нови сфери на употреба глаголът се свързва с преки допълнения (*споделям снимки, публикации; споделям екран, файл*), които се отличават от познатите (*споделям тайна, чувства, мисли*).

Напоследък обаче се срещат изречения като следното: *Тя е майка на дъщеря и син, които споделя с бившия си съпруг*. Тук глаголът е използван с необичайно пряко допълнение: *споделям дете/деца*. Очевидно тази нова употреба на глагола е свързана с термина *споделено родителство*.

Вероятно изречението по-горе е резултат от неправилен превод. Смисълът му може да се представи по следния начин: тя е майка на син и дъщеря и дели родителските грижи за тях с баща им, с когото се е разделила или развела.

Глаголът *споделям* в това изречение е избран неподходящо, защото прякото допълнение не може да бъде живо същество. Тази неправилна употреба на глагола се използва само в следните съчетания: *споделям децата си с бивш съпруг(а)/партньор(ка)*; не е възможно **споделям децата си с приятел(ка)/роднина*.

Освен влиянието на английския език в подобни примери може да се открие желанието да се изразяваме модерно и различно, както и действието на езиковия закон за икономия на изразните средства. Но каквито и да са причините за тази неправилна употреба на глагола *споделям*, трябва добре да обмисляме избора на думите, които използваме.

*Д-р Надежда Костова е доцент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Неделното ни училище в Египет отново приема ученици

Възстановена е работата на Българското неделно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Египет. Това обяви министърът на външните работи Георг Георгиев по време на своята двудневна визита в Кайро, съобщава Пресцентърът на МВнР. Неделното школо функционира до 2016 г., а новината за неговото повторно откриване зарадва представители на българската общност в посолството на България в столицата на африканската държава.

Дипломатическата ни мисия в Кайро отбелязва тържествено 24 май – Деня на светите братя Кирил и Методий, на българската азбука, просвета и култура и на славянската книжовност. В събитието участват и представители на българските общности в Египет и Судан, техните семейства и приятели на България, както и представители на египетски и български бизнес среди.

Първият ни дипломат изтъква ролята на писмеността за българската идентичност и това, че България става първата държава, възприела кирилицата. Министърът на външните работи Георг Георгиев отбелязва делото на светите братя Кирил и Методий и на техните ученици и съществения им принос за разпръскването на светлина и духовност сред другите славянски народи.

Тържеството продължава с традиционни музикални изяви на младите български таланти Самуил Димитров и Сияна Хедр, които се представят успешно в редица конкурси и печелят награди. **АЗ-БУКЪТ**

Разширяване правомощията на учителите за налагане на по-голям набор от предупредителни мерки при неприемливо поведение на учениците, забрана на използването на мобилни устройства за комуникация в училище, освен за строго образователни цели, по здравословни причини или при формално обстоятелства, въвеждане на нов учебен предмет „Добродетели и религии“ и на езикова подкрепа спрямо потребностите на децата и учениците, които не владеят български език в достатъчна степен. Това са част от промените в предложения за обществено обсъждане законопроект за изменение на Закона за предучилищното и училищното образование.

Сред другите промени са създаване на нов вид специализирани училища – математически и природо-математически гимназии, и въвеждане на нов профил в гимназиален етап – „Класически“, от есента на 2026 г. Предвижда се още квалификацията на педагогическите специалисти да бъде спрямо приоритетни за държавата тематични области, въвеждане на нов модел на обучението, предлагано от центровете за специална образователна подкрепа, както и предоставяне на нови възможности за децата със специална образователна подкрепа. Записани са и нови мерки срещу сегрегацията в училища и детски градини и ръст на санкциите за родителите, ако детето им не е обхванато от задължително предучилищно или училищно образование.

Стекла МАРИНОВА

Една от предложените промени е свързана с предоставяне на нова възможност за усвояването на българския книжовен език. Това ще се случи чрез въвеждането на езиковата подкрепа спрямо потребностите на децата и учениците, които не владеят български език в достатъчна степен, включително и за тези, за които той не е майчин. Тя ще подпомогне ефективно усвояване на компетентностите, заложи в държавните образователни стандарти за предучилищно образование и за общообразователна подготовка.

Степента на владение на българския език ще се установява при условия и по ред, определени в държавния образователен стандарт за българския книжовен език чрез прилагане на утвърдени от министъра на образованието и науката стандартизирани инструменти.

Това ще се случва задължително в три случая – при постъпването на децата в предучилищно образование, както и в края му; при постъпването в I клас на ученици, които не са били включени в предучилищно образование, както и при постъпването в системата на училищното образование на ученици, които са завършили клас, етап или степен в друга образователна система.

Езиковата подкрепа може да бъде три форми, която ще се определя от детската градина или училището според потребностите на детето или ученика и степента, в която владее български език. А родителите са задължени да осигурят присъствието на детето си.

Това може да бъде обща подкрепа за личностно развитие чрез допълнителни модули или допълнително обучение по български език, както и чрез консултации. В този случай организацията ще се определя в държавния образователен стандарт за приобщаващо образование.

Другите две форми на езикова подкрепа са изцяло нови. За осъществяването им министърът на образованието и науката ще утвърди рамкови учебни програми по степени на владение на български език, които определят и броя на учебните часове за постигане на съответната степен.

Предлага се въвеждането на интеграционно обучение в индивидуална форма. То е само за учениците от I–VII клас. Те ще могат да се включват и в учебни часове по един или повече учебни предмети заедно с ученици от пара-

лелка в училището от същия клас. „Това позволява първоначално ускорено усвояване на българския език и постепенното им интегриране в паралелка с ученици от същия клас“, пише в мотивите към законопроекта. Помогалата по български език за интеграционно езиково обучение ще бъдат осигурявани безплатно.

Езиковата подкрепа може да бъде и под формата на подготвителен езиков клас, който ще бъде насочен към тези, които изобщо не владеят български език. Той ще се организира в дневна, индивидуална, вечерна или дистанционна форма на обучение. Учебното време ще обхваща една учебна година. Учениците, записани за обучение в подготвителен езиков клас, се организират в групи в зависимост от степента на владение на български език. В една група може да се включват ученици от различни класове в рамките на един и същи етап от степента на образование.

Училището организира целодневна организация на учебния ден за учениците от подготвителен езиков клас, както и на тези на интеграционно обучение в индивидуална форма с първоначално ускорено усвояване на български език и постепенното им интегриране в паралелка с ученици от същия клас.

За учениците, на които се предоставя езикова подкрепа под формата на интеграционно обучение или подготвителен езиков клас, оценката е показател за степента, в която са постигнали компетентностите, заложи в рамковата програма.

Ученик ще завършва успешно подготвителен езиков клас, ако има годишна оценка най-малко „Среден“. На този, който е преминал обучение в подготвителен езиков клас, се издава удостоверение за завършване клас, в което се вписва годишна оценка, както и достигнатата степен на владение на български език и се дават препоръки за езикова подкрепа през следващата учебна година. Ако има годишна оценка „Слаб“, той ще повтара класа, но не повече от веднъж.

Със законопроекта се допуска и **еднократно повтаряне на I клас, когато ученик не е усвоил компетентностите, предвидени в учебната програма по български език и литература**. „Промяната се налага, тъй като незнанието на езика създава затруднения и пропуски в последващото обучение на учениците по останалите предмети. Това води до загуба на мотивация, а в дългосрочен план – и до самоизключване и отпадане от систе-

мата“, посочват от МОН. Тези, за които се предоставя езикова подкрепа под формата на интеграционно обучение в индивидуална форма, не повтарят класа.

Езиковата подкрепа ще се финансира при условия и по ред, определени в държавния образователен стандарт за финансирането на институциите, става ясно още от законопроекта.

С друга промяна Министерството подкрепя и младите таланти в областта на математиката и природните науки. **Създават се нов вид специализирани училища – математически и природо-математически гимназии.** Първият вид ще бъде с профили „Математически“ и „Софтуерни и хардуерни науки“, а вторият – с „Математически“, „Софтуерни и хардуерни науки“, „Природни науки“ или „Икономическо развитие“. На практика всички съществуващи в момента математически и природо-математически гимназии се преобразуват в специализирани“, посочват от МОН.

Учениците в тези училища не само ще получат специализирана подготовка в областта на математиката и природните науки, но и ще могат да продължат обучението си в тях, без да кандидатстват отново след VII клас. Ако желаят, те могат да кандидатстват в друго училище, а освободените места ще се запълват с нови ученици.

Математическите и природо-математическите гимназии ще могат да осъществяват държавен план-прием и на изцяло нови паралелки с ученици след VII клас. С цел подбор на ученици с извънни таланти в областта на математиката и природните науки се създава възможност и за включване на проверка на способността като елемент на балообразуване наред с резултатите от НВО. В момента по условия и ред, одредени в наредба на министъра на образованието и науката, това се случва в училищата с профил

„Изобразително изкуство“, „Музика“ и „Физическо възпитание и спорт“.

Предвижда се и разширяването на списъка от профили, в които ще могат да се обучават учениците в гимназиален етап. Той може да бъде „Комбиниран“. В училищата по културата ще може да се изучава и профил „Класически“ от учебната 2026/2027 г. В този случай ще може да се допускат и изключения относно броя часове, с които се изучават отделни общообразователни предмети. Втората задължителна матура на изучаваните профил „Класически“ ще бъде по учебен предмет, изучаван от тях като профилиращ във втория гимназиален етап. Държавният зрелостен изпит се полага върху учебното съдържание от задължителните модули на профилираща учебен предмет.

Промените предвиждат още **центровете за специална образователна подкрепа да разширят обучението си, като приемат и ученици до XII клас**, а не до 16-годишна възраст, както беше до момента. За учениците със специални образователни потребности ще се разработва индивидуален учебен план, когато разпределението на учебното време по един или по повече учебни предмети е различно от училищния учебен план, както и когато се включват само част от учебните предмети.

Целта е и да се даде възможност тези ученици да бъдат включени в групи по интереси и други дейности. Карриерните консултанти ще могат да осъществяват държавен план-прием и на изцяло нови паралелки с ученици след VII клас. С цел подбор на ученици с извънни таланти в областта на математиката и природните науки се създава възможност и за включване на проверка на способността като елемент на балообразуване наред с резултатите от НВО. В момента по условия и ред, одредени в наредба на министъра на образованието и науката, това се случва в училищата с профил

ного им обучение.

С измененията се очаква да се даде възможност на учениците със специални образователни потребности, оценявани с оценки с качествен показател по индивидуални учебни програми, да валидират компетентности и за втори гимназиален етап, което да им помогне за завършване на средно образование. Те ще имат право да получат удостоверение за завършен XII клас, ако са завършили обучението си в последния гимназиален клас, но не са придобили средно образование, и така ще имат право на професионално обучение.

Предложено е създаването на Национален център за кариерно ориентирание, с който да се гарантира устойчивост и системност в провеждането на дейностите по кариерно ориентирание, както и методическа подкрепа за училищата и центровете за подкрепа за личностно развитие. Предвижда се и повишаване на квалификацията на кариерните консултанти чрез централизирана и систематизирана политика и гъвкаво разпределение на кадрови ресурси в зависимост от нуждите в различните региони на страната.

Действащите в момента кариерни консултанти ще бъдат обединени в Национален център за кариерно ориентирание, който ще осигури постоянна подкрепа за учениците при избора им на професионален път и образоване. Карриерните консултанти ще могат да осъществяват държавен план-прием и на изцяло нови паралелки с ученици след VII клас. С цел подбор на ученици с извънни таланти в областта на математиката и природните науки се създава възможност и за включване на проверка на способността като елемент на балообразуване наред с резултатите от НВО. В момента по условия и ред, одредени в наредба на министъра на образованието и науката, това се случва в училищата с профил

„Изобразително изкуство“, „Музика“ и „Физическо възпитание и спорт“.

„Изобразително изкуство“, „Музика“ и „Физическо възпитание и спорт“.

Мерки за пренастро ъване на образователната система

Промени в Закона за предучилищното и училищното образование предвиждат еднократно повтаряне на I клас, ако ученик не е усвоил компетентностите, предвидени в учебната програма по български език и литература, разширени правомощия на педагозите да налагат предупредителни мерки, и забрана на мобилните устройства за комуникация в училище

Снимка Олег Попов

Използването на мобилни устройства ще бъде забранено на територията на цялото училище

се ограничи отпадането на учениците от образователната система.

Предвижда се в населени места, в които функционират сегрегирани детски градини и в които са налице условия за осъществяване на образователна десегрегация, общините да организират и осъществяват дейности по образователна десегрегация и недопускане на сегрегация.

Темата е засегната и в план-приема. Регионалното управление на образованието, съгласувано с общината, утвърждава училищния план-прием на училища с двусменен режим на организация на учебния ден или тези, в които са налице условия за провеждане на десегрегация, като провежда политиката за намаляване на приема в училищата с двусменен режим и в училищата, за които са налице условия за десегрегация. Общината съвместно с регионалното управление на образованието насочва за приемане учениците в училищата, които не са сегрегирани, като не допуска създаване на условия за вторична сегрегация, предвижда друга от предложените промени.

В същото време се увеличава и размерът на глобите за родители, които не записват или не водят на детска градина или училище децата в задължителна предучилищна възраст, както и тези, които не осигуряват присъствието на децата си в допълнителното обучение. Те ще варират от 80 до 250 лв. вместо сегашните между 50 и 150 лв. При повторно нарушение, глобата може да скочи до 800 лв. Актовете за установяване на нарушенията вече ще се съставят от директора на детската градина или училището, в чийто район на обхват е постоянният адрес на детето или ученика.

Местната власт запазва правото си да обявява неучебен ден за училищата на своя територия, но това може да се случва само за празника на общината и след уведомяване на началника на регионалното управление на образованието. В случай на извънредни или непредвидени обстоятелства кметът на общината може да предложи на министъра на образованието и науката да обяви определени дни за неучебни за училища в общината.

Предлага се и **въвеждане на задължителен изборен час по възпитание в добро и формиране на ценности – „Добродетели и религии“.** Родителите и учениците ще могат да избират от три алтернативни програми за формиране на универсални човешки ценности като честност, уважение, съпричастност, смелост, отзивчивост към нуждите на другите и др., а религията няма да бъде задължителна за никого. По този предмет няма да се поставят оценки, тъй като целта е не просто да се измерват знанията на децата, а да се насърчават разговорите между тях, обсъжданията, дискусиите и разглеждането на житейски казуси и ситуации.

Дава се възможност и за обучение в комбинирана форма на ученик в клас от втори гимназиален етап, преместен в училище, в което не се изучава нкой от

профилиращите предмети, които той е изучавал преди това.

Друго предложение предвижда учебниците да са делими като части. Това, от една страна, ще облекчи ученическите раници, защото децата ще носят само тази част, над която в момента работят, а от друга – при необходимост ще се осигури по-лесна актуализация на конкретното съдържание, а не да се подменя целият учебник, посочват от МОН.

Към хартиените учебници ще се създават и електронни издания. Те ще включват освен цялото учебно съдържание и допълнителен материал под формата на анимации, звук, интерактивни задачи и тестове.

Облекчава се и процедурата по оценяване на учебниците, като се засилват ролята и отговорността на МОН, с което ще се избегне и досегашният формализъм на процеса. Както „Аз-буки“ писа, предложението е да отпадне вторият етап на оценяване.

Въвежда се и забрана на мобилни устройства за комуникация в училищата, като се оставя възможността те да се използват само за строго образователни и медицински цели, както и при формално обстоятелства. Използването на електронни устройства не само пречи на концентрацията и понижава образователните резултати на учениците, но и влошава техните когнитивни, двигателни, социални, емоционални и комуникативни умения, се посочва в мотивите за промяната.

Заложени са и два нови кариерни педагогически статута – базови учители, които да подпомагат студентите в практиката, и методици по различни учебни предмети, осигуряващи системна подкрепа на учителите на местно ниво.

В областта на ранното детско развитие се предвижда **разкриване на нова професионална квалификация „Специалист по ранна детска грижа“** в отговор на нарастващия недостиг от медицински сестри в детските ясли и нуждата от подготвени специалисти, които да отговарят на комплексните потребности при отглеждането, възпитанието, социализацията и обучението на децата преди постъпването им в детска градина. Обученията ще осигуряват нужния набор от знания и умения, за да могат специалистите в още по-висока степен да се грижат за възпитанието, социализацията и обучението на децата, посочват от МОН.

Въвежда се и **нов ред за функциониранието на регионалните управления на образованието**, като техният статут вече ще се урежда по Закона за администрацията, а не по Закона за държавния служител, както е в момента. Регионалните управления ще бъдат административни структури към МОН с ясно разписани управленски правомощия, правила за организация на дейността и механизми за отчетност. Целта е да се постигнат по-голяма последователност, ефективност и прозрачност в управлението на образователната система на регионално ниво.

Предупреждения и санкции

По отношение на дисциплината в класовете се предлагат законодателни промени, които разширяват правомощията на учителите за налагане на по-голям набор от предупредителни мерки при неприемливо поведение от страна на учениците.

„Децата е да могат да се вземат и бързи мерки, когато имат системен проблем с конкретно дете, за да може конфликтната ситуация да се разреши навременно и да се избегне налагането на тежки санкции. Заедно с това се запазват всички подкрепящи мерки на действащия закон“, посочват от МОН.

Предупредителните мерки са забележка; предупреждение за преместване в друга паралелка в същото училище; предупреждение за преместване в друго училище, както и предупреждение за преместване от дневна форма или от дигална система на обучение в самостоятелна форма на обучение, която се прилага само при навършилите 16 години.

Предупредителната мярка „забележка“ ще се налага от класния ръководител или всеки учител, който преподава на ученика, а всички останали предупредителни мерки – от директора. Предупредителните мерки се налагат чрез вписване в електронния дневник, като се посочва датата на предупредителната мярка и мотивите за налагането ѝ.

Ако те не дават ефект, следва налагането на санкции. Те се оранчават до три – преместване в друга паралелка в същото училище; премест-

ване в друго училище и преместване от дневна форма или от дигална система на обучение в самостоятелна форма на обучение. Първата се прилага със заповед на директора по мотивирано писмено предложение на класния ръководител, психолога или педагогическия съветник, а останалите – със заповед на директора по предложението на педагогическия съвет. С това се цели значително облекчаване на процедурата по налагането на санкции, респективно обхващането им при условията и по реда на Административнопроцесуалния кодекс, посочват от МОН.

Дава и възможност, когато ученикът с поведението си значително възпрепятства пробегдането на дейностите в училището, той да се отстрани от него за срок, не по-дълъг от 3 дни.

Ученик, на когото е наложена санкция, за срока на действието ѝ се лишава от правото да получава стипендия за отличен успех.

Когато в рамките на една учебна година на ученика са наложени три предупредителни мерки, до края на учебната година той няма право да участва в мероприятия, извън и дейности, извън обучението по учебен план.

Когато санкциите или предупредителните мерки са наложени до 30 учебни дни преди края на втория учебен срок, те влизат в сила от началото на следващата учебна година.

Различен модел за оценка на учителите

Министърът на образованието и науката всяка година ще утвърждава в своя заповед приоритетни тематични области за квалификация, определени въз основа на анализ на данни за потребностите на системата на предучилищното и училищното образование. Повишаването на квалификацията ще се планира в съответствие с тях и въз основа на индивидуалните потребности на учителите, както и установяване такива в процеса на оценяването на труда им с цел подобряване качеството на тяхната работа и придобиването на компетентности от децата и учениците.

Заложено е държавата да създава условия за повишаване квалификацията на учителите съобразно националните, регионалните и институционалните приоритети за квалификация. Педагозите са длъжни всяка година да повишават подготовката си, като придобиват най-малко три квалификационни кредита за всеки период на оценяване на труда им.

Планира се и създаването на информационна система с регистър с квалификационните програми, чрез която да се наблюдават в реално време както

проведените обучения, така и техният рейтинг. Целта е да има по-добра връзка между обучението, придобитите умения и кариерното изграждане на учителите, включително и връзка с висшето образование и професионалните степени.

Атестацията на учителите и директорите ще се замени с по-облекчена годишна оценка за тяхната работа, която да има едновременно проследяваща, но и мотивираща и развиваща функция. Оценката ще бъде основание както за професионално изграждане на педагогическите специалисти, така и за налагане на корективни мерки при несправяне със задълженията, посочват от МОН.

В законопроекта е заложено основа за кариерно развитие на педагогическите специалисти да бъдат оценяването на труда и учителския стаж, както и придобитата ГКС. Вече не по-големият брой квалификационни кредити, а по-високата оценка на труда в комбинация с по-високата професионално квалификационна степен ще са основание за по-бързо кариерно развитие на педагогическите специалисти, независимо от учителския стаж.

Нови цели в изпитването

Промена се философията на изпитването на децата – от проверка на фактологични знания към оценяване на уменията, свързани с реалния живот, критичното мислене и социално-емоционалното развитие. Този модел ще помогне за проследяване личния напредък на всяко дете, за установяване на неговите силни и слаби страни, с които да развие цялостно потенциала си, посочват от МОН.

Оценяването в системата на предучилищното и училищното образование се извършва при спазване на следните принципи: обективност и справедливост – използване на ясни и превъзвременно определени критерии за оценяване, а при външно оценяване – и на стандартизирани инструменти; съгласуваност и координация – прилагане на различни форми, видове и инструменти за оценяване и синхрон при оценяването по различните предмети и в различните етапи; прозрачност и проследимост – извествяване на критериите за оценяване, възможност за обратна връзка за поставената оценка и информация за напредъка; насоченост

към мотивация и стимулиране за подобряване на постиженията и по-широко прилагане на формиращо оценяване, подчертаващо напредъка, а не само крайните резултати.

В зависимост от целта оценяването в процеса на училищното обучение може да е диагностично, формиращо и обобщаващо.

Диагностичното определя напредъка към момента на оценяването знания и умения на ученика по учебния предмет.

Формиращото е ориентирано към процеса на ученето и към стимулиране на активността и отговорността на ученика, оценява напредъка му и предоставя ясна позитивна и конструктивна обратна връзка за силните и слабите му страни, както и за нуждите от учене и подкрепа.

А обобщаващото отразява степенята на постиженията на ученика в края на даден период на обучение и се свързва с поставянето на срочна или годишна оценка, без да се диференцират отделни характеристики на компетентностите и да се отчита пътят за достигане до резултата.

Всяка извървяна стъпка дава резултат

СУ „Св. Паисий Хилендарски“ в Кресна е подкрепяно от бившите си възпитаници, сред които е и капитанът на националния отбор по футбол Кирил Десподов

Стела МАРИНОВА

В последния учебен ден за абитуриентите Средно училище „Св. Паисий Хилендарски“ в Кресна не само тържествено изпраща випуск 2025, но и награждава най-изявените си възпитаници. Така и най-малките виждат, че за да стигнат до този момент, зрелостниците са изминали много крачки.

„Искаме да покажем, че пътят от встъпването в училището в I клас до изпращането в последния учебен ден и сбогуването с училищното знаме е въпрос на усилие. Както и че постигнатото от тях в XII клас е резултат на всяка стъпка, която са направили през изминалите 12 години“, споделя пред „Аз-буки“ директорката на училището в Кресна Драгомира Тасева.

Връчена е и Паисиева награда за най-големи лични постижения на олимпиади и състезания на областно ниво и принос в издигането на авторитета на училището. Тази година с нея е удостоена деветокласничката Мишел Илиева.

За трета година поред носителът на Паисиевата награда получава и стипендия „Десподов“, основана от капитана на националния отбор по футбол Кирил Десподов, който е възпитаник на Средното училище в Кресна. Тази година стипендия получава подгласничката на Мишел – седмоласничката Ангела Ангелова.

Двете стипендии са връчени по време на първото издание на турнира „България, децата и футболът“, който се организира по инициатива на българския национал. Десподов дава неговото начало, воден от обичта към първото си училище, където е пламнала страстта му към футбола. Целта на Турнира е да популяризира играта сред учениците, да ги провокира да тренират и да водят активен начин на живот, както и да популяризира училището.

„След като отбелязахме най-светлия български празник – 24 май, отново имаме повод за гордост. В нашето училище се роди денят на футбола в Кресна. Отново бе празник благодарение на реализирана мечта на едно момче да стане футболист. То се е превърнало в достоен мъж, който с чест носи националната фланелка – Кирил Десподов. Това е празник за малки и големи, за участници и гости“, споделя с гордост директорката.

В първото издание на Турнира участват осем отбора – представители на училища от съседни общини, с които гимназията в Кресна поддържа контакти. След оспорван финал купата отива при учениците от СУ „Братя Петър и Иван Каназиревци“ в Разлог. Младите таланти получават награди, медали и купи на Кирил Десподов, а незабравимите емоции ще останат в сърцата на всички още дълго време.

„Всеки успешен човек, излязъл от малка община, се връща към

Снимка СУ „Св. Паисий Хилендарски“ – Кресна

Победителите в първото издание на турнира „България, децата и футболът“, организиран от футболист №1 на България за 2024 г. Кирил Десподов

Драгомира Тасева, директор

родното си училище с умиление и се опитва по различни начини или с инициативи да го подпомага. Бившите ни възпитаници винаги са стоели зад нас“, споделя с гордост директорката Тасева.

През изминалите няколко години в гимназията се реализират срещи и тематични беседи с известни личности, включително и с нейни възпитаници. „Искаме да покажем, че

образованието, което дава малкото училище, е на необходимото ниво.

За учениците и за родителите им това е показателен пример, че продължавайки гимназиалното си обучение при нас, подготовка, която можем да им дадем за реализация след завършване на средно образование, е с нужното качество“, казва още директорката.

В СУ „Св. Паисий Хилендарски“ се обучават 350 ученици. За начален етап е осигурена и целодневна организация на обучение. Последните пет години в приема след VII клас се предлага паралелка с профил „Софтуерни и хардуерни науки“, предвид потребностите на новото време, дигитализацията във всички сфери и необходимостта от владее на чужд език.

„Всяка година тя се реализира почти на максимум, което е показателно за работата на колегите и за това, че родителите виждат предимството на малкото училище“,

посочва директорката.

С оглед на реструктурирането на план-приема в VIII клас

обмислят да предложат и обучение по професия.

„Тя отново ще обхваща дигиталната грамотност на учениците и усвояването на чужд език, които се превръщат в неизменна част от нашето всекидневие, независимо с какво ще продължат да се занимават зрелостниците след завършването си“, коментира Тасева.

Колективът, който се грижи за развитието на децата, е от 51 души и през последните години се подмладява. „Добър екип сме, на който мога да разчитам, както и те на мен. Новопостъпилите колеги са мотивирани да работят, и го показват с резултатите, които имаме и на олимпиади, и състезания“, посочва събеседничката ми.

В училището се предлагат 13 клуба за занимания по интереси, които обхващат начален и прогимназиален етап. Имат три клуба и по Националната програма „Заедно в изкуствата и спорта“. Могат да се похвалят с дейностите на вокална група „Пирински звуци“. Резултатите от заниманията под ръководството на Георги Петков се виждат от първите спечелени отличия. Петокласниците Симеон Иванов и Йоана Анастасова се класират на първо място с песента „Чуй ме, Дилмано“ в раздел „Дуети“ на петия училищен фестивал „Да пребъде младостта“, който се провежда в СУ „Братя Петър и Иван Каназиревци“ – Разлог.

Всяка година се увеличават желаещите да участват и в клуба по фотография на Димитър Лазаров. „Той е занимателен, интригуващ и обаятелен учител, който съумява да ангажира учениците си“, посочва директорката. И допълва, че по време на футболния турнир учителят е награден с почетна грамота „Неофит Рилски“ на МОН

за особено големи заслуги в сферата на образованието. Още преди клубът да премине по дейностите по Националната програма, имат и отличен ученик на национален конкурс за снимка. Лазаров води и още една група – по „Безопасност на движението по пътищата“, с която тази година заемат четвърто място на областния кръг.

Третата група по Националната програма е групата по волейбол с ръководител Иван Златков. Тя се сформира всяка година. Показателен е интересът на учениците към спорта и физическата активност, отбелязва събеседничката ми.

Ръководителят на арт клуба по изобразително изкуство Милена Иванова също дава тласък на развитието на талантиливи ученици. Те участват в различни конкурси и имат редица спечелени първи места на национално ниво. Всяка година учениците участват и заемат призови места в Националния конкурс с международно участие за детска рисунка „Считайте си видях бедата“.

„Възползваме се от всички възможности за допълнителни занимания, тъй като учениците имат различни интереси. По този начин има за всеки по нещо. Отличията им са стимул за останалите ученици да взимат участие в клубовете и заниманията, които предлагаме“, казва директорката.

От тази учебна година съвместно с Центъра за социална рехабилитация и интеграция в Кресна е въведена лечебна гимнастика за малчуганите от начален етап. Заниманията се предоставят безвъзмездно след подпълване на заявление от родителите.

„Подехме инициативата във връзка със сколиозата при малките деца, която е следствие от прекомерното задържане пред екраните на електронни устройства. Всяка седмица по график всички класове от I до IV ходят на лечебна гимнастика там“, обяснява Тасева, която изказва благодарност на Центъра и неговия ръководител Гергана Симова.

Родителите са неразделна част от училищния живот.

По думите на директорката, предимство на малкия град е, че всички се познават, затова и комуникацията е по-лесна. „За радост, срещам разбиране от страна на родителите и успяваме да ги включваме активно в училищния живот на техните деца. Комуникацията между училище, учители и родители е на добро ниво“, категорична е тя.

Наскоро във II клас например се провежда инициатива „Родители в час“, по време на която родители влизат в класните стаи и показват интригуващи за учениците професии и хобита, които имат. През годините са провеждали няколко подобни събития, а желанието е от следващата година тези срещи да станат традиционни и да се въведат в повече класове.

„Учениците проявяват по-голям интерес, когато виждат нещо представено от външен човек, който не е техният учител – било то родител или известна личност“, казва още Тасева.

Стараят се да обновяват материалната база според възможностите на бюджета си и немалка част благодарение на национални програми. А когато някой влезе в двора на училището в Кресна, веднага бива впечатлен от портретите на Васил Левски, Христо Ботев, Райна Княгиня, Паисий Хилендарски и други важни за историята на страната ни личности, изрисувани върху стъклата на един от общо четирите корпуса на школото. Те са дело на Бойко Ребрев – старши учител в начален етап, който има и други реализирани проекти.

Всички кабинети на I и II клас вече са оборудвани с дисплеи и нови лаптопи по STEM проекта за високотехнологични оборудвани и свързани класни стаи, финансиран по Националния план за възстановяване и устойчивост. Така учителите използват електронните ресурси към учебниците по удобен за тях начин с цел онагледяване на учебния материал. Предстои завършването и на STEM кабинетите по природни науки.

Фойетата в училището и кабинетите по български език и литература и по география и икономика също са обновени. Преди години библиотеката е реновирана със средства от бюджета на школото. Тя често се посещава от най-малките читатели в начален етап. Те провеждат и тържества в нея.

По повод 100-годишнината на СУ „Св. Паисий Хилендарски“ в Кресна, отбелязана през 2024 г., в училищния двор поставят постамент във формата на катедра с отворена книга. Това се случва по инициатива и със съдействието на служителите в училището, местната власт, както и с безвъзмездния труд на местен гражданин и занаятчия. Около постаментата има и алея с цветя и дървета, която учителите и учениците обновяват всяка пролет.

Снимки ПГ „Йосиф Вондрак“ – Русе

В ПГ по дървообработване и вътрешна архитектура „Йосиф Вондрак“ в Русе учениците овладяват старите и новите технологии

Професии с традиции

Гимназията по дървообработване и вътрешна архитектура „Йосиф Вондрак“ в Русе отбелязва 130 години

Диляна КОЧЕВА

Смногообразие е наситена настоящата учебна 2024/2025 г. за Професионалната гимназия по дървообработване и вътрешна архитектура „Йосиф Вондрак“ в Русе. А причината е, че през април училището тържествено отбелязва своята 130-годишнина.

„Денят ни започна с ателиета и творчески работилници, в които учениците от всички специалности демонстрираха със собствени проекти пред гостите това, което са научили при нас“, разказва пред „Аз-буки“ директорката на училището Даниела Дойнова-Кънчева.

В рамките на Деня на отворените врати по коридорите на гимназията са изложени изделия, рисунки и макети на нейни възпитаници. Представена е и архивна изложба от снимки отпреди повече от столетие, както и от близкото минало.

„Най-възбуждащият момент в празничния ден бе откриването на барелеф на патрона на гимназията – Йосиф Вондрак, знак на почит и признателност към достойното му дело. Ликът му ще посреща поколения учители и ученици, за да предават нататък любовта към знания и умения, към майсторство и творчески постижения“, посочва тя.

Барелефът е изработен по идея на учители от гимназията от скулптора Нина Лишовска – бивша възпитаничка на училището. Средствата за изработването и поставянето са събрани чрез дарителска кампания. Празничният ден продължава с тържество в зала „Филхармония“ под надслов „Дърво на поколенията“.

През октомври миналата година по повод на 163-годишнината от рождението на Йосиф Вондрак, в гимназията провеждат Седмица на Вондрак, изпълнена с редица инициативи, посветени на патрона.

Учителите запознават новоприетите ученици от VIII клас с важни моменти от биографията

Даниела Дойнова-Кънчева, директор

на Йосиф Вондрак и им проектират филм за историята на гимназията.

„Специалната програма имаше за цел не само да ги запознае с патрона на училището, но и да им предаде усещането за гордост и традиции“, обяснява директорката.

След това идва ред на изложбата „Нашето училище твори“, в която учители и ученици от различни специалности представят съвместни проекти.

Експонатите са изложени на главната улица на Русе, където привличат вниманието на минавачите и предизвикват голям интерес. Изложбата демонстрира както креативността на младите хора, така и високото ниво на професионалната им подготовка в ПГ по дървообработване и вътрешна архитектура в дунавския град.

Седмичата, посветена на патрона, продължава със „Среща на поколенията“, която събира в училищната библиотека „Йосиф Вондрак“ настоящи и новопостъпили учители. В екипа новите педагози са седем. Пред тях дългогодишните преподаватели, сред които и възпитаници на

училището, споделят интересни истории и моменти от професионалния си път. Директорката на гимназията подарява на младите учители паметен знак като символ на новото начало и им пожелава успешна реализация.

Инициативите обаче не свършват дотук. В празничната седмица са включени още поднасяне на цветя пред Паметния знак, открит през 2023 г. и посветен на 150-годишнината на професионалното образование у нас, вътрешноучилищни конкурси за есе и портрет на Вондрак, както и конкурс за рисунка на сградата на училището. Откриват и нов кът за отход на втория етаж на гимназията.

„Това пространство е специално създадено за учениците, които ще могат да го ползват по време на междучасията. В знак на

признателност към своите преподаватели учениците ги поздравиха с картичка, изработена за Международния ден на учителя, и със сувенири, изработени на 3D принтер в училището“, обяснява моята събеседничка.

В Професионалната гимназия по дървообработване и вътрешна архитектура „Йосиф Вондрак“ в Русе се обучават 314 ученици. Специалностите, които се предлагат, са пет – „Интериорен дизайн“, „Художествена дърворезба“, „Производство на тапицирани изделия“, „Мебелно производство“ и „Полиграфия“. След завършване на средното си образование много от възпитаниците на школото се реализират във фирми, развиващи производства в Русе.

„Интерес се наблюдава към всички наши специалности, защото децата са различни – някои имат наклонности в областта на дизайна, други – в областта на проектиране и конструиране на мебели, а трети – в областта на дърворезбарството като художествен занаят“, посочва директорката Даниела Дойнова-Кънчева.

През миналата учебна година завършва и първият випуск полиграфисти в дуална форма на обучение на професионалната гимназия. Тази година в план-приема се завършват към специалности, които не са предлагали в последните години, но към които има интерес от страна на работодатели в региона. Става въпрос за „Реставрация на стилни мебели и дограма“ и „Тапицерство и декораторство“. Заниманията по интереси, които се предлагат в училището, също са в областта на професионалната подготовка на учениците.

В клуб „Дизайн и дигитална визуализация“ с ръководител инж.-дизайнер Андриана Кръстева учениците от IX и X клас със специалност „Интериорен дизайн“ се запознават с възможностите и приложенията на дигиталния дизайн. Те работят със софтуер за векторна графика и създават различни тематични проекти.

История на успехи

Първи директор на днешната Професионална гимназия по дървообработване и вътрешна архитектура в Русе е Йосиф Вондрак, роден в живописното чешко градче Бехине. През 1889 г. той е поканен от Министерството на народната просвета да поеме като първостепенен управител-майстор ръководството на столарския отдел при „Държавна учебна занаятчийница“ в село Княжево, която си поставя за цел „да усъвършенства занаятите в България по столарство и железарство, като подготви добри и способни майстори за тях“. А след разделянето ѝ на четири отделни практически училища Вондрак поема ръководството на откритото на 1 октомври 1895 г. Русенско столарско училище.

Независимо от трудностите, през които преминава в историята си професионалното училище, то успява да извоюва известност в страната и извън нея. А преподавателите и учениците имат много поводи за гордост през годините. Изработените от Русенското столарско училище мебели красят международните изложби в Лондон, Солун, Бари и Лиеж, от които завоюват и престижни награди.

Учениците изработват например прочутия кабинет в бяло за царския дворец в Евксиноград, мебелите от чуждестранни фурнири в края на 30-те години на XX век, спалните от пирамиден махагон, столовата от палисандрово дърво – шедьовър, създаден през 1920 г., кабинетите, направени от съчетание на ясен, коренища и орех.

От началото на 40-те години на XX век са

дърворезбите на входната врата на храма „Света Троица“ (1930), владишкият трон (1932) и иконостасът в черквата „Света Богородица“ в Русе (1934).

През 1938 г. колекцията от предмети, изработени от ученици под ръководството на художника Георги Каракашев, получава златен медал на изложението в Париж. Златни медали и почетни дипломи носят и участниците в изложението в Лиеж, Франция и Солун, Гърция.

И в съвременната история възпитаниците на гимназията се представят повече от достойно на провежданите през последните повече от десет години Панорама на професионалното образование и национални състезания по професиите, като винаги се завръщат с купи и медали за представянето си.

На националното състезание „Мебели, стилни мебели и дърворезба“ през 2025 г. във Велинград учители и ученици представят етнокът, включващ шкаф за съхранение с огледало и лампион. Отборът е облечен с тематични тениски с българска шевица. Изделието предизвика голям интерес и печели второ място в раздел „Стилни мебели“ и трето място в крайното отборно класиране. Грамота за присъдено трето място гимназията получава и от Асоциацията на училищата по земеделие, гори и мебели в България. На това състезание разбират, че догодина ще бъдат и домакин на националното състезание, което е чест и отговорност. Така че подготовката и външната за него започват още от тази година.

Тервел Замфиров, световен шампион по сноуборд за младежи, студент ти и мъже:

Ден, в който не науча нещо ново, е безсмислен за мен

Ако един спортист не се наслаждава на пътя, по който е тръгнал, на напредването, тренировките и усилието, а само на спечелените медали, той винаги ще е нещастен

Разговора води
Стефа МАРИНОВА

Тервел, за нас е удивелно да посрещнем в редакцията на „Аз-буки“ един вече многократен световен шампион в сноуборда за различни възрасти. Кога стиги за първи път на зимните писти?

– Страстта ми към спорта винаги я е имало. От малък съм активно дете. Обичал съм да седя навън, да си играя, да ходя в планините. Баща ми ме е качил на ски, преди да навърша две години. Спортът е инкорпориран в моя геном от малко дете.

Родителите ми се занимават с екстремни спортове. Баща ми е от пионерите в голям процент от тях – в сноуборда, парапланеризма, кайтсърфа. Той ми е предал това с добър пример и с прекарвано време в планината, в спортните зали, на тенис корта, на пистите. По този начин тръгнах по пътя на спорта.

– След толкова години в спорта смияш ли се за професионалист?

– Гледам на себе си като на любител. Това за мен е хоби, което правя на високо ниво, а не бъдеща професионална кариера. За да си спортист, трябва да си сигурен, че през целия си живот ще бъдеш здрав, а това няма как да стане. Една контузия може да те извади от спорта веднага.

За това и като професионално развитие и кариера съм избрал ветеринарната медицина. Спортът е нещо, което обичам. Ще се занимавам с него колкото здравето ми позволява. Ако до четиридесетгодишна възраст имам възможност да карам и да се състезавам, ще го правя.

– Какво си спомняш от първото си състезание?

– Джудото ми е дало повечето опит. Първото ми състезание в живота беше, когато бях на шест и се състезавах в категория до 21 кг. Спомням си го като ужасно дълго и изтощително състезание в зала „Триадница“, което никога няма да забравя. Бях супер ентузиазирани и надхван, че ще ходя на първото си състезание и ще се боя.

Сутринта мина редът на брат ми, а мен не ме викаха да изляза на среща. Седях и седях, и седях и вече стана 14 часа и се разплаках, че не ме викат да се боя. Помислих си, че са ме забравили. Тогава баща ми ме стегна, извикаха ме на състезание и се борих. Не си спомням как се класирах, само че имах победа и загуба. Но до ден-дневен си спомням, че бях много емоционален, все пак беше първо състезание за мен. А напрежението те изтощава.

Бях на тринайсет години на първото си състезание по сноуборд – държавното първенство до 13-годишна възраст. Дотогава бях тренирал основно ски. Баща ми ме беше качвал няколко пъти на сноуборда, но без да има идея да ставам състезател, по-скоро за координация. Видя, че карам добре, и каза: „Хайде ще те заведем на държавното, да видим какво ще направим!“. И взех, че го спечелих. Тогава той ми каза, че карам горе-долу добре, но не взехме успеха за нещо сериозно. Това беше детско състезание.

В началото на годината 20-годишният Тервел Замфиров завоюва титлата в паралелния гигантски слалом в сноуборда от Световните студентски игри в Торино, Италия.

В края на 2023 г. Тервел Замфиров завоюва златни медали в паралелния и в гигантския слалом в сноуборда на първия Европейски университетски шампионат по зимни спортове във Вал ди Золдо, Италия.

През март т.г. спечели златото в паралелния гигантски слалом на Световното първенство за младежи и девойки до 23 години в Закопане, Полша. Тогава стана и шампион в паралелния слалом. В Полша завоюва и третото златно отличие. Тервел Замфиров и сестра му Малена Замфирова спечелиха титлата в отборното състезание в дисциплината паралелен гигантски слалом.

Така Тервел вече има четири титли от първенствата за младежи след златото в Банско през 2023 г. Освен това има и 2 сребърни медала от световното първенство в Лактал 2024 и бронз от Балмаленко 2022.

Няколко дни след успехите в Закопане 20-годишният талант става и шампион в паралелния слалом при дебоита си на Световното първенство за мъже и жени в Сен Мориц, Швейцария.

Успехите му не приключават отук. Тервел Замфиров е и шампион по джудо в категория до 73 килограма на Националната универсиада, провела се в началото на май. Това е второ подобно отличие за него.

Той е и състезател по алпийски ски. До 16-годишен се нарежда трети в България.

Сноубордът преди време не беше на нивото, на което е сега в България. Състезанията не се провеждаха по толкова професионален начин, както е в момента. Тогава няхмахме възможност да тренираме на трасета. Подготвял съм се на борови илчици, между които съм правел завоите. Но си спомням състезанието като нещо, което ме разви и ми помогна. Бях запален от конкуренцията, но имах и доста опит от другите състезания, в които съм участвал преди.

– Как би описал изминалия спортен сезон? Какви бяха очакванията ти след него?

– Не съм подхождал с очаквания, а с желанието да се забавлявам и да се справя по възможно най-добрия начин. Не съм очаквал, че на всяка цена ще спечеля. Ако един спортист не се наслаждава на пътя, по който е тръгнал, на напредването, на дните в планината, на тренировките, на усилието, а само на спечелените медали, той няма как да стигне далеч и винаги ще бъде нещастен.

Преди време един рибар ми каза, че ако риболовът за теб е хващането на риба, няма да бъдеш никога щастлив. Риболовът е за хубавото време, за неделята извън офиса, за стоещото покрай езерото или морето, разговорите с приятели. А хващането на риба, или в моя случай спечелването на медал, е само черешката на тортата. Спортистът има път, по който може да постигне успехи, но победата не е самоцел.

Относно изминалия сезон, изобщо не съм очаквал, че е възможно да направя подобен резултат. Имах честта, привилегиите, възможността и късметата да спечеля всяко значимо световно първенство. Този година станах световен шампион за студенти, за младежи и за мъже. Не съм си представял, че това може да се направи в рамките на година, и не мога да повярвам, че ми се случва на толкова крехка възраст.

– Каква цел си поставяш напред?

– На 20 години единственото нещо, което ми липсва, е титла от Олимпийските игри. Ще опитам до края на спортната си кариера да спечеля олимпийски медал, по възможност златен. Това е цел, която виждам в далечината, но тя може да се случи на една от следващите

пет олимпиади. Това е нещо, към което се стремим, но прогресът, търпението, желанието, мотивацията, самоусъвършенстването те водят натат. Така че целта ми е да постигна тези пет неща и ако те ме доведат до олимпийския медал, ще бъда щастлив.

– Участваш редом до братята и сестрите си. Как ти влияе това?

– Аз съм най-голямото дете в семейството и трябва да давам пример на останалите, което ме мотивира допълнително. Имах другар, с когото споделяш трудностите по време на тренировка, удоволствието от спечелването на състезание, научаването на нещо ново, човек, с когото да имаш вътрешно състезание и конкуренция. Това помага и те развива със сигурност.

– Имаш ли време да помагаш в училището и в спорта на сестра си Малена, която вече също печели медали на високо ниво, а и като теб учи в Националната природо-математическа гимназия.

– Опитвам се да помагам максимално на всичките си братя и сестри, не само на нея. Сестра ми Малена има възможността да стигне на моя опит и на този на баща ми. За нея съм като играещ треньор, защото мога да мина по трасето на състезания и да ѝ дам съвет кое трасе да избере,

откъде и как да мине. Аз съм вътре в самото състезание и знам точно какво изпитва. Мога много да ѝ помогна в избора на бордовите и във всеки аспект на сноуборда. Това е път, по който сме минали с баща ми, и за нея е напълно утъпкан. Тя може да тича там, откъдето ние сме се провирали пъзешком.

За всички деца отгук насетне пътят е разчистен. Формулата е ясна и от тях се изисква само да карат и да слушат какво им се казва. И резултатите да са налице.

Всичките ми братя и сестри се занимават със спорт, но в нашето семейство да започнеш да спортуваш професионално, не е нещо задължително. Те се стараят, учат ги на трудолюбие, влагат усилия в тренировките.

– Какъв съвет би отправил към децата, които тепърва искат да се занимават със спорт?

– Преди всичко, съветвам всички да спортуват. Нека децата опитват да практикуват колкото могат повече спортове, защото спортът е здраве, помага на образованието, възпитават ценни качества, които после са нужни във всяка професия и в живота. Дава ти неща, които не могат да се научат нито в училище, нито в семейството.

Спортът те учи на всичко – на

нъори на държавни състезания до IV клас по футбол, по лека атлетика, по борба и други спортове и видят как тези деца владят топката, колко бързо тичат, колко добре се борят, макар и никога да не са тренирали, професионалистите виждат кое от тях има потенциал. След това те могат да отидат при родителите му и да им предложат да го тренират.

Масовият спорт е задача номер едно. Първо, всички ще са по-здрави, всички ще имат повече умения, ще бъдат далече от екраните и ще научат това, което сега само спортистите знаят от спорта. Това ще бъде и в помощ на образователната система, която не се справя с това да научи децата на дисциплина.

И още нещо – спортът е най-добрият начин едно дете да се докаже в света на възрастните. Това е единственото поле, на което един младеж или подрастващ може да победи майка си, баща си и тяхното поколение. В спорта те могат да се докажат като по-добри от големите.

Да приличаш на възрастните, не означава още в VI клас да пушиш цигари и да пиеш алкохол, а да ги победиш на тенис, на ски. Това е начин да се изразиш сред тях и да те уважават. Всяко дете трябва да има тази мисъл в главата си, когато започва да се занимава със спорт.

Моето впечатление е, че най-важното за един млад човек е да се движи добре в света на възрастните, те да го признаят за пораснал, за можец, за знаещ. И спортът е чудесен начин да започнат да те уважават.

– Казваш, че спортът е пътят за съвместност на нацията. Как ще помогне да живеем в по-добро общество?

– Например проблемите с агресията и групи като „локалите“, за които се говори в последно време, могат да се решат и с масовото спортуване, защото спортът дава самочувствие. И няма нужда се „доказваш“ в подобни групички. Ще търсиш други начини за изява. Последното нещо, което ще си помисли човек, който се занимава сериозно с боен спорт, е да го използва за цел оржжие или да нападне друг. Там се учим да не възприемаш спорта като средство, с което да тормозиш други хора, а по-скоро да защитиш някого, който е онеправдан. Освен това, след като си се борил три часа в залата, не се чудиш къде да си изиваш излизния тестостерон. Повече спортни зали са начин да се намалят тези хора.

– Да поговорим за учението – ти какъв ученик беше в училище?

– Стремил съм се да бъда старателен. Спортът ме е научил да не търся извинения и да бъда винаги навреме и знаещ. За мен беше важно да имам отлични оценки в училище. Въпреки че винаги съм искал да се занимавам със спорт, родителите ми казваха, че в мига, в който започна да получавам ниски оценки в училище, тренировките по джудо, тенис и ски ще се заменят с уроци по математика, немски и английски. И това беше допълнителна мотивация за мен.

Завърших с отличен успех до VII клас, след това интересът ми към биологията ме насочи към Националната природо-математическа гимназия, където ми приеха в профил „Природни науки“ с биология

Поставил съм си за цел да популяризирам колкото се може повече спорта сред децата и да създам условия те да спортуват в училище

и химия и интензивно изучаване на английски език. Там отново завърших с отличен успех. Бях в страховтно училище, в страховтен клас с уникални преподаватели. Това са може би най-хубавите ми години. Много от учителите ми в Националната гимназия са ми повлияли. Изградих и много приятелства, които ценя. Част от колегите ми в университета са от НПМГ. Вещност голямата част от моя клас се занимаваме с медицина – дентална, ветеринарна, хуманна, фармация.

След средното си образование отидох в Лесотехническият университет, за да уча „Ветеринарна медицина“, която е мечтата ми от дете.

В гимназията се състезавах в областта на биологията, но в един момент националните олимпиади започнаха да се припокриват със световните първенства за младежи. Трябваше да направя компромис и оставих настрана състезателна кариера на биолог. Но винаги съм бил любознателен, особено в сферата на природните науки.

Винаги съм срамувал от незнанието и винаги съм търсил знанието, любознателен съм като човек. За мен ден, в който не науча нещо ново, е безсмислен. Опитвам се да нямам такива дни.

– Какъв студент се стремиш да бъдеш? Как успяваш да съчетаваш следването със състезанията?

– На първо място се опитвам да прехвърлям изцяло в обучението си качествата, които съм развил в спорта. В действителност чета много, дисциплиниран съм, слушам, внимавам. Опитвам се всяка секунда, която влягам в обучение, да не е напразна и винаги да съм фокусиран на 100%. Няма смисъл да отидеш на лекция и да си играеш на телефона.

Второ, за всяка дисциплина ти трябва определено време, за да я изучиш. Дали това ще стане през сесията – а за мен през зимата са всички състезания, или два-три

месеца по-рано, няма значение. Чета през семестъра и се опитвам да не оставям работа за три месеца за някакви пет дни. По този начин си облекчавам академичния път. Получавам и подкрепа от колегите си, които ми изпращат планове, протоколи, държат ме в течение какво се случва в университета, когато съм на състезания. Записват ме за изпити, обясняват ми, ако нещо не съм разбрал.

Имам и неимоверна подкрепа от преподавателите, които разбират, че пътят ми е труден, и се отнасят с разбиране, че отсъствам. Склонни са да ми отговорят на въпросе, да ми дадат повече време да изпълня някоя задача. Отнасят се много благосклонно към това, че съм спортист, а аз, от своята страна, се старая максимално.

– В коя област на ветеринарната медицина би желал да се специализираш?

– Винаги съм искал да се занимавам с хирургия, ортопедия, травматология. Опитвам се да се развивам в тази посока и отсега да чета повече за нея. Дисциплините, които имат практическа насоченост към ортопедията и травматологията, изучавам по-детайлно или чета допълнително в тази сфера.

– Мислил ли си и за научна кариера в сферата на ветеринарната медицина?

– Имам още четири години, докато завърша, и засега не мисля за това. Но и не изключвам подобна възможност. Звучи интересно и смислено. Със сигурност ще ме развие и ще ми помогне да стана по-добър лекар.

– Студент си и в Националната спортна академия. Там как протича обучението ти?

– В Спортната академия съм на индивидуална програма за елитни спортисти и обучението ми е по-професионално насочено с оглед на това да мога да се състезавам. Повече се явявам на изпити, отколкото на

лекции. Уча треньорски профил. Не знам дали ще се занимавам в тази посока, но ще се подготвя с диплома, за да имам възможността да го правя. Някой ден може и на моите деца да реша да стана треньор.

Всъщност и в момента имам поле за изява като треньор, тъй като покрай нашия отбор тренират много деца. Участвам активно и в подготовката на сестра ми Малена. Тя е от първите деца, които преди години започнаха да тренират с нас и вече постигат резултати. Самите ние сме отбор на пет години, но вече започваме да навлизаме леко-леко в Световната купа.

– Какво правиш в свободното си време? Какви други интереси имаш?

– Обичам да чета книги. Практикувам различни спортове – обичам да играя тенис, да карам ски. Не бих оприличил живота си в момента като постоянна работа, а по-скоро като активна почивка.

Постоянно се занимавам с нещо. Дори сноубордът, който повечето хора се бъркат, че ми е професионална кариера, за мен, както казах, е хоби на високо ниво.

Като се замисля – нямам много свободно време, защото то е изцяло разпределено за спорт и учене. За мен ценно е да седна да прочета книга, да науча нещо ново в областта на медицината или за животните.

Не обичам да слагам граници на съзнанието си, че в момента съм на работа и се занимавам с нещо, което е задължително и не ми харесва. Представям си, че всеки ден правя нещо, защото ми е интересно и ме вълнува. Това е най-приятният начин да прекарвам дните.

Ако някой ми каже, че ми остава година живот, няма да си променя всекидневието. Ще продължа да уча нови неща, да ходя на лекции, да чета, да спортувам. Живяе пълноценно и начинът ми на живот ми харесва.

– Това ли е тайната на успеха – човек да прави това, което обича?

– Наистина смисълът на живота е човек да прави това, което обича. Разбира се, с уговорката, че то е нещо смислено. Ако ти харесва само

да гледаш телевизия и да играеш на телефона, става дума за различно нещо.

Важно е да искаш да се развиваш. Смисълът на живота е да се развиваш, да се самоусъвършенстваш, да учиш нови неща, да си сред природата, да си със семейството, да създадеш свое, да имаш деца, да ги възпиташ добре, да си активен гражданин. Начинът да прекараш живота си правилно, е да си щастлив. А за да си щастлив, трябва да си поставяш постижими цели.

– Имаш ли си любимо място за разходка, или любима планина в България или по света?

– Любимата ми планина е Пирин. Обичам да прекарвам времето си там. През лятото съм през ден по бариците на Пирин, качвал съм почти всички върхове там. Обичам да почивам покрай езерата, да се катеря покрай реките. За мен най-добре оползотвореното време е с приятели в планината.

– Къде се виждаш след десет години? Още по пистите или в някой ветеринарен кабинет?

– Към момента се виждам като бъдещ хирург, който се занимава професионално със спорт. Не мисля да разделям нещата. Както в момента се занимавам с обучение и със спорт постоянно, смътан, че ще се справям и когато завърша. Все пак трябва да се вземе предвид, че сноубордът е сезонен спорт и активният сезон е шест месеца. Тогава, когато се състезавам активно, ще комбинирам нещата, както и в момента го правя. През останалите шест месеца ще мога да бъда напълно отдален на медицината.

Историята познава такива случаи. Вдъхновили са ме примери като една от легендите на бразилския футбол д-р Сократес, който е бил зъболекар, както и неговия сънародник – олимпийския шампион по джудо, който е хирург. Тези примери са ми дали вяра, че и аз мога да направя подобно нещо.

Ако съм жив и здрав, с помощта на съдбата, теоретически имам още 25 години активна състезателна дейност пред себе си, което е повече, отколкото съм когато достигам.

– Фрийрайд караш ли? И какъв съвет би дал на любителите на адреналина по неутъпканите бели писти.

– Да, карам, но със ски. Независимо какво се прави в планината, трябва да се подхожда с уважение и мисъл. Най-правилният вариант е, когато ще излизаш на фрийрайд, да се консултираш с някого, който е специалист дали е безопасно, да знаеш къде падат лавини, кога има най-голям риск това да се случи. Екстремните спортове са екстремни най-вече от глупостта на човека. Ако учиш и се отнасяш с уважение и разбиране към природните сили – вятър, вълни, реки, лавини, разбираш по-добре тяхната механика и рискът става по-малък. Но винаги го има.

А за да се забавляваш, гледаш рисковете да са премерени. За мен е принцип да се подготвям предпазително и да знам в каква материя навлизам, когато направя нещо екстремно.

Снимка Олег Попов

Снимка © Miha Matavz/FIS

Тервел Замфиров по пътя към световната титла в паралелния слалом в сноуборда при мъжете на шампионата в Сен Мориц, Швейцария, през март 2025 г.

Професии с традиции

От стр. 7

В клуб „Дигитално и интериорно проектиране“ с ръководител инж. Гергана Добрева участват учениците от същата специалност, но от X, XI и XII клас. В часовете работят със софтуерното приложение F-utils към програмата AutoCAD, което предоставя възможност за изграждане на мебели и обекти в 2D и 3D модели.

„Петима ученици от двата клуба успешно участваха със своите концептуални проекти в конкурса „Българска мебел на годината“, организиран от списание „MD – дизайн, интериор, архитектура“ в партньорство с Браншовата камара на дървообработващата и мебелната промишленост и „Интер експо център“, посочва с гордост директорката.

За учениците от VIII и IX клас е сформирана група на клуба „Творим заобикалящия ни свят“ с ръководител арх. Велислава Шпилюк. В него те създават пана, изработени от изсушени растения и други материали, правят т.нар. композиции светло на тъмен фон – „Зимна приказка“. Създават и скици на филмов плакат и още много други нестандартни теми за творческа работа. Интересен е и девизът на клуба – „Виждам, мисля, фантазирам, творя!!!“.

Заниманията по интереси на осмокласниците от специалността „Полиграфия“ са в клуб „Творим с хартия“ с ръководител Елка Павлова. Там изработват разнообразни изделия от хартия, проявяват творчество при подбора и съчетаването на различни материали. Предлагат цветови решения и се стремят изработените изделия да бъдат преди всичко оригинални и различни.

Последният от богатата палитра клубове е „Твори с дърво – създай интериор“ с ръководител инж. Васил Василев. В него участват учениците от VIII, IX, X и XI клас от специалностите „Художествена дърворезба“ и „Мебелно производство“. В часовете гимназистите усъвършенстват уменията си да използват различни инструменти и техники за изработване на дърворезби, като се съобразяват с характеристиките на материала, който обработват. „Мебелите – от миналото до днес“ е клуб с ръководител Ивелина Микова, създаден по проект „Модернизирани на професионалното образование и обучение“.

Разбира се, работят и по проект „Успех за теб“ и по Националната програма „Заедно в изкуствата и в спорта“.

В училището освен на качеството на образованието много държат и на обновяването на материалната база. През последните три години е направено много за подобряване на физическата среда. Подменена е изцяло дограмата на училището и са ремонтирани класните стаи. Изграден е и кабинет BLUM за практическа подготовка за ученици от специалностите „Интериорен дизайн“ и „Мебелно производство“.

Освен това е реновирана училищната библиотека и е превърната в място за срещи и творчество. На двора е извършен основен ремонт, като са изградени две спортни игрища – футболно и комбинирано за волейбол и баскетбол.

В процес на изграждане е и STEM център, в който ще се обучават ученици по предмети от професионалната подготовка.

„През годините гимназията ни заема достойно място сред професионалните училища в Русе със своите професии с традиции, като същевременно разширява възможностите за професионално образование. Училището развива дуална форма чрез осигуряване на практическо обучение в реална работна среда от фирми партньори“, посочва още директорката Даниела Дойнова-Кънчева.

Снимки: Държавна агенция „Архиви“

Старите фотоси пазят вкуса на отминалите времена и на кулинарните предпочитания на нашите предшественици

Храни и пития – от Ориента до столовата

Държавна агенция „Архиви“ разказва кулинарната ни история с уникална експозиция

Петя НИКОЛОВА

Историята на храната е вълнуваща, може би защото това по същество е история на човечеството с неговия вечен стремеж да си я набави, да я съхрани, да я овкуси и разнообрази. Разликата между дворцовата и селската кухня може да е огромна, но обикновено важи правилото, че най-ярките и запомнящи се кулинарни преживявания, които ни безавзват, са като мадлената на Марсел Пруст – онази проста маслена бисквитка с формата на мидена черупка, която с една хапка ни отвежда назад във времето, когато сме били обичани най-много, в детството.

Това казва Адриана Попова, вдъхновител и създател на концепцията, по която Държавна агенция „Архиви“ открива ден преди Нощта на музеите уникалната изложба „Храни и пития на българите от ориенталската трапеза до столовата“. До 6 юни в изложбената зала на Агенция „Архиви“ на Столичната ул. „Московска“ 5, можем да се срещнем с над 120 снимки и документи на кулинарни истории.

Представени са културата на сервиране, уличната храна, курортната кулинария и детското хранене. Има и тема за малко известната винено-бирена война през първата половина на XX век. Фотосите, предоставени от 29-те държавни архива в страната, са придружени от оригинален и запомнящ се текст, който ни отвежда назад във времето. В годините, когато излетите и пикниците са били традиция, но и мода.

От 1 май учителите водели децата сред природата, а в почивните дни големи софийски компании с кошници

Адриана Попова, куратор и организатор на изложбата

и дамаджани се отправяли в сегашните квартали „Княжево“, „Лозенец“ или „Горна баня“, постинали одеяла, палели огньовете и хапвали с веселие до мрак.

Уникалните кадри отварят вратите и на старите фабрики за шоколад – „Пеев“ и „Малчика“, водят ни при изобилните трапези на Фердинанд I, обичаите на цар Борис III и навиците на властващото през социализма семейство Живкови. Узнаваме, че цар Борис III е спазвал строги хранителни навици, а Людмила Живкова е пиела всеки ден сок от магданоз.

„Знаете ли, че Лора Каравелова е обожавала локум, а приятелите на Алеко Константинов при възможност са му поднасяли цяла купа с любимия му черен хайвер“, пита кураторът Адриана. С удоволствие ни разказва и за „известните лакомници“ от 20-те години на XX век, сред които са политиците Теодор Теодоров, Андрей Ляпчев и Атанас Буров, както и основателят на специалност „Класическа филология“ в Софийския университет проф. Александър Балабанов. „Гладувал в младостта си, проф. Балабанов винаги носи в чантата си халва или геврек“, пише в текста до онагледяващи фотографии.

И ако днес ПГ „Велизар Пеев“ всяка година ни изненадва с причудливи шоколадови изделия, на изложбата

на Агенция „Архиви“ можем да видим как е изглеждала оригинална опаковка от шоколад на фабриката „Пеев“ в Своге. Експозицията предоставя и завладяващата история на Стефан Тодоров – основател на другата шоколадова фабрика – „Щастие“. Изградена в полето на с. Обеля с внесени от Германия машини, фабриката е национализирана през 1947 г. и преименувана на „Малчика“, с което име е популярна през социализма. През 1994 г. е закупена от „Нестле България“ и до днес произвежда шоколадови изделия.

„Нестле България“ АД и „Кока-Кола“ са спомоществователи на изложбата. Факт е, че първата „Кока-Кола“ у нас се произвежда в Пловдив през 1965 г., с което изпреварваме всички социалистически страни и дори Гърция с 8 години. Освен това за първи път името на напитката се изписва на кирилица върху бутилките, а една от тях е част от експозицията.

Покрай фотографиите и плакатите, организирани от дизайнера Ивелина Велинова, са подредени съдове за храна, прибори и предмети от кулинарната ни история.

„Днес, когато всеки снима храна с телефона си и фууд стайлингът е разпространена приложна магия, е странно да открием в старите снимки почти пълната липса на кадри с храни. Разбира се, в изложбата има много изображения с трапези, чаши, подноси, самовари, пръстени гювечи, балкантуристки чинии с мешана скара и др., има и снимки от изложения на хранително-вкусовата промишленост. Но за качествата на поднесеното съдим най-вече по лицата на хората, които вдигат на здравиче или държат фунийка сладолед“, казва Адриана Попова. И

ни препраща към още един ценен момент от историята.

Архивите ни срещат със старозагорската учителка и създателка на благотворително дружество „Добрий самарянин“ Теофано Попова, с нейната тежка и отдадена на децата сираци и бедните хора съдба. Загубила съпруга и двамата си снове, Теофано прекарва последните 30 години от живота си в служба на деца, лишени от родители. На дружеството си, основано през 1899 г. с две секции – сиропиталище и старопиталище, посвещава енергията си и работи с цялото си сърце.

Всъщност не само за храни и напитки става въпрос в изложбата. Разказът е и за нравите, за нагласите спрямо външните влияния, за усвояването на нови навици и пречупването им през българската традиция. Както и за онова отношение към храната, което, малко или много, издава цялостния ни поглед към живота. Чрез историята на храните и напитките узнаваме и за развитието на България в периода от Освобождението до 90-те години на XX век. Интересно е, че заглавието на изложбата е вдъхновено от браншовия съюз на производителите на храни и напитки към Българския занаятчийски съюз в Третото българско царство, наречен „Храни и пития“.

Как са се произвеждали и продавали храните и питията у нас, кои са били най-популярните ресторанти и барове, какви са били кулинарните предпочитания на известните тогава личности, къде са ходели изисканите компании за избистряне на съзнанието след бал... Кураторът Адриана Попова кани всички желаещи да се разходят до центъра на София, за да получат отговорите на място, заобиколени от уникални предмети, фотографии и документи.

Цената да бъдем красиви

Малко се знае какво съдържат козметичните продукти и как те ни влияят

Проф. д-р Милен Богданов е преподавател във Факултета по химия и фармация към Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Във фокуса на научните му изследвания са синтезът на нови биологично активни вещества и провеждане на *in vitro* изследвания за установяване на тяхната биологична активност; синтез и приложение на йонни течности като алтернативни разтворители за анализ, пречистване и изолиране на биологично активни съединения от растителни вещества.

Основен акцент в изследователската група на проф. Богданов е работата в областта на метаболитната теория за произход и корекция на състояния като исхемична болест на сърцето, метаболитен синдром, ревматоиден артрит и др., както и разработването и прилагането на методи за анализ на минерали, хормони и невротрансмитери в неконвенционални матрици като коса и нокти с цел установяване връзката хроничен стрес – дефицити – проявление. Темата на неговата лекция на тазгодишния Софийски фестивал на науката е „Цената да бъдем красиви“.

Снимка: Личен архив

Проф. д-р Милен Богданов работи върху синтеза на нови биологично активни вещества и изолирането на биологично активни съединения от растителни вещества

Зина СОКОЛОВА

Безопасни ли са всички съставки в козметичните продукти? Важно ли е да знаем точните съставки и ефекта им върху нашето здраве? Каква е връзката между метаболизъм, ендокринна система, минерали и хормони и как може да се измерва „здравето“ чрез анализ на коса? И в край на сметка – каква цена плащаме, за да бъдем красиви? Това са част от въпросите, на които проф. Милен Богданов се сприя по време на своята презентация по време на XV Софийски фестивал на науката.

„Когато говорим за красота, особено за поддържане на естетическата визия при жените, неизбежно във фокуса на вниманието ни попадат козметичните продукти, които съдържат много вещества с неизяснен произход и действие по отношение на човешкия метаболизъм“, казва проф. Богданов.

Отбелязва, че се занимава и с анализи, при които

чрез косата може да се установи състоянието на ендокринната система

– щитовидна жлеза, надбъбречни жлези и въобще всичко, свързано с метаболизма на човек. Акцент на лекцията и основното му послание към хората е да се замислят какви козметични продукти ползват. Ако не могат да консумират конкретно нещо, защото би им навредило, защо тогава то се възприема като полезно и безвредно, ако се нанася върху кожата?

„Получава се мазохистична връзка – бизнесът, в същността си, иска да трупа капитал и създава у потребителите силно желание (а и зависимост) да имат даден продукт, и оттам се затваря порочният кръг на търсене и предлагане“, коментира той.

Разбира се, подчертава ученият, има производители, които се съобразяват с определените стандарти, както и такива, които не го правят. Основното, върху което се съсредоточава проф. Богданов в своите изследвания, са ендокринните разрушители (endocrine disruptors).

„Идеята е, че ние сами, в стре-

межа си да бъдем красиви и вечно млади, допринасяме да имаме метаболитни нарушения и съответно болести, които впоследствие могат да се развият. Това е основният проблем“, казва той.

Затова и е важно да се знае на какъв принцип работят ендокринните разрушители, както и че немалка част от веществата, влагани в козметични продукти, изобщо не са изследвани за тяхното действие. Освен това бизнесът се развива винаги много по-бързо от регулаторните органи. И в дългосрочен план това допринася за масовизирането на даден продукт, който може да нанесе редица щети на потребителите, преди да бъде доказано неговото действие.

Но как трябва да се изследват такива продукти, за да се каже, че конкретна тяхна съставка би увредила метаболизма?

„В момента се занимаваме с подобни изследвания. Има стандартизирани методи с генномодифицирани дрожди, които експресират андрогенови или естрогенови рецептори, като целта е да се установи кои вещества активират последните. Едни от основните метаболитни нарушители са т.нар. ксеноестрогени – вещества, които действат подобно на естрогените. Широко разпространено е разбирането, че естрогените са женските полови хормони, но те съществуват и при мъжете, и при децата“, обяснява проф. Богданов.

Проблемът е, че при жените в яйчниците се произвеждат повече естрогени и това е с определена цел. Но естрогените са с доказано канцерогенен ефект, подчертава ученият. И тогава

всяко вещество, което има подобно на естрогена действие, може да активира естрогеновия рецептор.

То ще има подобно действие като естрогена и съответно ще води до същите заболявания, до каквито води и натрупването на естрогени. В козметичните продукти не се влага естроген, но се влагат вещества, които имат подобно на него действие.

„Преди се цитираше Мао Дзедун, който казва: „Не е важно котката дали е бяла, или черна, важно е да лови мишка“ – коментира проф. Богданов. – В днешно време не става въпрос

дали ще хване мишката, а дали капанът ще бъде розов или лилав, или черен и дали той ще бъде с вратичка, която се отваря наляво или надясно. Това е иронията.“

Когато се говори за даден козметичен продукт, той винаги има някаква претенция – например, че хидратира кожата, изглажда бръчките и т.н. В процеса на тестване производителите се стремят да удовлетворят желанието на клиентите и в зависимост от продукта залагат на характеристики като текстура, аромат, хомогенност и т.н.

Но ако се върнем в недалечното минало и вземем за пример сапун, с който са праили нашите баби и който се е правел от свинска мас, повечето хора биха казали, че мирише неприятно – а това е неговата естествена миризма. Ако се сравни с друг сапун, заключението ще бъде, че е доста неугледен, кафяв, груб. Няма значение, че предназначението и ефикасността му са същите като на другите сапуни, че дори и повече. Но хората търсят сапун, който да бъде с определена текстура – мек при допир, да е с наситен и приятен цвят, да има хубав аромат и така нататък.

„Когато говорим за глобален пазар, освен клиентът да бъде удовлетворен, трябва и производителят да има подobaваща печалба. Ако даден продукт се произвежда на друг континент, докато навлезе на европейските пазари, минава време и затова той трябва да има удължен живот. За да се постигнат всички тези ефекти и характеристики на продукта, за да има той пазарна стойност и търговски вид, в него се влагат консерванти,

антиоксиданти и други подобни“, обяснява проф. Богданов.

Причината ученият да се насочи към проучване на козметичните продукти, е, че те в известна степен не подлежат на същата регулация, на каквато подлежат лекарствени продукти и храните.

Друг проблем е, че при козметичните продукти се влагат много вещества. На етикета може да пише, че в крема има някакъв растителен екстракт, но нито се знае откъде е той, нито какво има в него. Симптоматично за днешното време е, че

хората се впечатляват от етикетите, от формата, а не от съдържанието.

„Приел съм като мисия работата си като изследовател и като университетски преподавател. Моята работа е да образовам и да насърчавам хората да мислят повече и по-малко да консумират. Не твърдя, че всички козметични продукти са вредни, но винаги е добре да се внимава“, казва проф. Богданов.

А на въпроса как може да се ориентира човек в морето от козметични продукти, ученият отговаря, че има свободни онлайн платформи и човек може да сканира етикета на даден козметичен продукт и по него да разбере съдържанието, дали са изследвани потенциалните ефекти върху организма и степента му на безвредност. Но това означава, че отговорността за здравето на човека се носи от самия него, или ако използваме популярната мета-

фора – спасението на давящия се е в ръцете на самия давящ се.

От написаното на етикета може да се види какво има вътре и какво няма. Но в козметичните продукти се влагат може би над 70 000 вещества, като много малка част са изследвани за дълготрайни ефекти върху човешкото здраве, категоричен е ученият. За подобно изследване трябва да мине много дълъг период, да се установят зависимости, да се валидират резултати и т.н. Това, от своя страна, би изисквало огромен обществен, човешки и финансов ресурс. А в края дори не е сигурно дали всичките тези усилия биха довели до някакъв резултат.

Междувременно единственият вариант остава хората да търсят информация и да се самообразоват, доколкото могат. Защото е налице тенденция на увеличаване потреблението на продукти за разкрасяване и хората трябва да знаят, че това също може да има негативни последици.

„Производителите преследват икономическия си интерес – не изпускат от поглед целевата група, която ще е склонна да дава все повече пари за скъпа козметика – неслучайно по етикетите се появяват надписите „био“, „органик“ и други подобни“, коментира проф. Богданов.

По думите му, тези хора ще са щастливи, защото ще си мислят, че са по-умни от останалите и имат познания, за да направят здравословен избор. Но това е отново нишка на разделение, макар че всъщност няма такова – всички консумират продукти, без да са наясно какво съдържат те и как влияят на организма.

Близко 390 ученици от цялата страна се включват в поредното издание на Националния конкурс за стихотворение и есе „Живеем в земята на Ботев“. Организатори са ЦПЛР – Център за работа с деца, Враца, с директор Лилия Стоева, и местната община, със съдействието на МОН, Националният дворец на децата и РУО – Враца.

В тазгодишното издание на Конкурса се включват 119 участници от IV до VII клас със 121 стихотворения и 66 ученици от VIII до XII клас със 75 стихотворения. Общо 117 съчинения изпращат и 116 деца от IV – VII клас, както и 85 гимназисти с 85 есета.

Получените творби са разгледани и оценени от жури в състав Соня Дамянова – старши експерт по БЕЛ към РУО – Враца, Яна Кременска – поетеса и зам.-главен редактор на алманах „Околчица“, и Марин Ботунски – журналист и главен редактор на алманах „Околчица“.

В категория „Поезия“ в първа възрастова група (IV – VII клас) победител е Бусе Ридван Мухидин (VI клас, ОУ „Васил Априлов“, Исперих) със стихотворението „Живеем в земята на Ботев“. Втора е Михаела Узунова (V клас, 1. ОУ „Св. Климент

Охридски“, Пазарджик), а трети – Виктор Стоянов (V клас, СУ „Алеко Константинов“, Луковит).

Във втора група (VIII – XII клас) със стихотворението „Разговор с Ботев“ печели Берк Айхан Сопен (IX клас, СУ „Васил Левски“, Дулово). Негови подгласници са Дарина Рошкова (IX клас, СУ „Христо Ботев“, Враца) и Езхан Гюрсел Емин (XI клас, ЕГ „Христо Ботев“, Кърджали).

В категорията „Есе“ в първа група начело с „Моята среща с Ботев“ е Станимира Михайлова (VII клас, СУ „Пейо Крачолов Яворов“, Чирпан). След нея се

нареждат Добромира Василева (VII клас, ОУ „Христо Ботев“, кв. „Долно Езерово“, Бургас) и Стефани Георгиева (VI клас, ОУ „Свети Климент Охридски“, Павликени).

Във втора група първа с есето „Пък тогаз и сам ще запея що любя и за що милея“ е Ирен Николова (XI клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол). Сред призьорите се класират още Весела Екимова (XI клас, СУ „Отец Паисий“, Габрово) и Александра Иванова (XI клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол).

Специалната награда на МОН е

присъдена на Вероника Стоянова (XII клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол) за есето „Ботевата песен“. Призът на Националния дворец на децата отива при Дениз Танева (XI клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол) за стихотворението „Пък тогаз и сам ще запея“.

Присъдени са и десет поощрения в двете категории.

Номинираните автори са поканени за заключителния етап на Националния конкурс и официалната церемония по награждаването, която се провежда на 30 май 2025 г. от 17,30 часа в Регионалния исторически музей във Враца, като част от програмата на традиционните Ботев дни. **Азбука**

България в образи и думи

Завърши едноименният конкурс с международно участие за литературно творчество, рисунка и видеоклип

Близко 1360 деца и ученици на възраст от 5 до 19 години от страната и чужбина се включват в XII национален конкурс с международно участие за литературно творчество, рисунка и мултимедийна презентация/видеоклип „България в картини и слово“. Тази година са получени и творби от Франция, Чехия и Германия.

Организира се от ЦПЛР – ОДК, Търговище, с директор Марианна Савова, местната община и Регионалното управление на образованието, МОН и Националният дворец на децата. Проявата е от Националния календар на МОН за изяви по интереси на децата и учениците.

Тази година журитата в различните направления присъждат 108 награди, в това число специални отличия и поощрения.

В направление „Литературно творчество“ в първа възрастова група (I – IV клас) победители са Аделина Кисъова (IV клас, СУ „Йордан Йовков“, Кърджали) с творбата „Родопско утро“ и с ръководител Стайка Ангелова и Ясмин Мюсреф (III клас, 1. СУ „Св. Седмочисленици“, Търговище) с „Очите ми виждат само България“ и ръководител Марияна Боянова. Второто място поделят Михаела Ж. Митева (IV клас, СУ „Иван Вазов“, Нова Загора) и Кубрат Огнянов (II клас, ОУ „Св. Иван Рилски“, Перник). Трети се нареждат Вероника Лексис и Рафаил Франке (III клас, Българско училище „Иван Вазов“, Париж, Франция).

Във втора възрастова група (V – VIII клас) първа е Севда Йоргова (VIII клас, СУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Синдел) с „България в картини и слово“. Второто място е за Никола Кацарски (14 г., НУИ „Панайот Пипков“, Плевен) и Ани Вълева (VIII клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол). Трети са Янина Станкова (11 г., ОУ „П.Р. Славейков“, Ямбол), Мария-Роза Мирчева (13 години, 6. ОУ „Св. Никола“, Стара Загора) и Вря Николава (13 години, ОУ „Пенчо Славейков“).

В трета група (IX – XII клас) начело са Юлиан Димитров (СУ „Христо Ботев“, Кочериново) с творбата „Сърцето говори на български“ и ръководител Лилияна Александрова и София Петкова (XII клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол) с „България“ и ръководител Теодора Добрева. На второ място са класирани трима млади творци – Божидар Иванов (XII клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол), Силвана Иванова (X клас, ПТГ „Цар Симеон Велики“, Търговище) и Валентина Сербезова (X клас, ЦПЛР – Стара Загора). Трети се нареждат Никол Андреева (XI клас, СУ „Георги Измирлиев“, Горна Оряховица), Калин Радев (IX кл., ЛК „Касталия“ при ЦПЛР – ОДК, Варна), Дарина Рошкова (IX клас, СУ „Христо Ботев“, Враца) и Ивона Трифонова (XII клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол).

Специална награда на ЦПЛР – ОДК,

Общо 108 награди, специални отличия и поощрения получават призьорите от Конкурса на 16 май 2024 г. на церемония в Младежкия дом в Търговище

Търговище, получава Валентина Сербезова (X клас, ЦПЛР, Стара Загора) с ръководител Невена Божкилова. Призът на Областната администрация – Търговище, отива при Ангел Михайлов (IX кл., ПГБТ, Пловдив) с ръководител Мария Калоферова и Александра Иванова (XI клас, ЕГ „Васил Карагъзов“, Ямбол) с ръководител Теодора Добрева.

Специална колективна награда е присъдена на възпитаниците на ЦПЛР, Тервел, с ръководител Христина Железова, на Българско училище „Иван Вазов“ в Париж с ръководител Янета Димитрова, на Литературен клуб „Касталия“ при ЦПЛР – ОДК, Варна, с ръководител Магдалена Маркова, на учениците от СУ „Н. Вапцаров“, Царево, с ръководител Златина Прокопова, на възпитаниците на ОУ „Любен Каравелов“ в Бургас с ръководител Благвеста Деянова и на гимназистите от ПГ по битова техника в Пловдив с ръководител Мария Калоферова.

В направление „Изобразително изкуство“ в първа група (предучилищна възраст, 5 – 6 години) победител е Самуил Гостев (5 г., ДГ „Радост“, Габрово) с ръководител Станислава Бенкова. Втори е Матей Паскалев (6 г., ДГ „Знаме на мира“, Белене), а трети се нареждат Ника Глеридис (6 г., 8. ДГ „Слънце“, Търговище) и Християна Грозева (6 г., 127. ДГ „Слънце“, София).

Специалната награда за най-малък участник на патриотичен клуб „Възраждане“ е присъдена на Исмаил Карамехмедов (5 г., 9. ДГ „Приказка“, Търговище).

Във втора възрастова група (I – IV клас) печели Валери Иванов (III клас, СУ „Константин Петканов“, Бургас) с ръководител Йордалена Стоянова. След него се нарежда Александрин Георгиева (IV клас, 4. ОУ „Иван Вазов“, Търговище). Трети се класират Марина Димитрова (7 г., 1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище) и Матей Николов (СУ „Любен Каравелов“, Добрич).

В трета група (V – VIII клас) първото

место поделят Кристиян Живков (V клас, СУ „Св. св. Кирил и Методий“, Видин) и Николай Ангелов (VI клас, СУ „Св. Климент Охридски“, Костенец) с ръководител Добриана Котларова. Второто място е за Стоян Стоянов (13 г., СУ „Бачо Киро“, Летница), Ивайло Тодоров (12 г., 1. ОУ, Търговище) и Дарина Шидерова (13 г., СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол). Трети се нареждат Петя Димитрова (11 г., СУ „Д-р Петър Берон“, Червен Бряг) и Мелек Неджими (13 г., 4. ОУ „Иван Вазов“, Търговище).

Специалната награда на Община Търговище е присъдена на Ванеса Стоянова (12 г., ОУ „Д-р Петър Берон“, Плевен) с ръководител Любимка Петкова. Призът на сдружение „Художниците на Търговище“ отива при Галина Атанасова (12 г., 1. ОУ „Христо Ботев“, Търговище) с ръководител Магдалена Стоянова.

В четвърта група (IX – XII клас) начело е Ника Иванова (15 г., 105. СУ, София) с ръководител Светла Стаменова. нейни подгласници са Ана-Мария Кожухарова (16 г., ПГСАГ „Пеньо Пенев“, Русе) и Георги Станчев (XII клас, СУ „Нешо Бойчев“, Панагюрище).

В класацията за възпитаници на школи и специализирани училища в първа група второ място е присъдено на Бориса Ганева (6 г., ДГ „Лястовичка“, школа „Арт Попово“, Попово), а трета се нарежда Адриана Михайлова (5 г., ЦПЛР – ОДК, Велико Търново).

Във втора група първото място печелят Виктория Стефанова (9 г., Ателие за изобразителни изкуства „Д. Батембергска“, Търговище) и Ивайла Илиева (7 г., ОМЦ „Захари Стоянов“, ателие „Стефа и Дара“, Добрич). Второто място е за Деяна Минчева (8 г., НЧ „Развитие 1869“, Дряново) и Христина Янкова (10 г., НЧ „Прогрес 1907“, Костенец). Трети се нареждат Мирай Мехмед (9 г., ОДК, Кърджали) и Христо Цветанов (9 г.,

детски арт клуб „Гей“, ОДК, Ловеч).

В трета група първите три места заемат Никол Точева (12 г., ОДК, Кърджали), Димитър Костадинов (13 г., Младежки дом „Захари Стоянов“, Добрич) и Валери Едрев (12 г., Школа „Елиза Арт“, Габрово).

В четвърта група призьорите са Петя Друмева (16 г., ЦПЛР, Горна Оряховица), Никола Димитров (18 г., ЦПЛР – ОДК, Балчик) и Наталия Иванова (15 г., ЦПЛР – ДК „Йовко Йовков“, Севлиево).

В направление „Мултимедийна презентация или видеоклип“ в групата III – IV клас победители са Никол Лозева и Никола Георгиев (III клас, ОУ „Алеко Константинов“, Димитровград). Второто място заемат Букре Мухарем (IV клас, НУ „Илия Блъсков“, Шумен) и Бориса Петрова (III клас, 1. СУ, Търговище). Трети се нареждат Пепа Тихомирова (IV клас), Златина Маринова (IV клас) и Ева Тихомирова (III клас) от ОУ „Христо Ботев“, с. Пелишат.

В групата V – VIII клас начело е Витомир Тодоров (1. ЕГ, Варна), следван от Изабел Венциславова (V клас, СУ „Св. св. Кирил и Методий“, Видин). Трети са Стела Генчева (VI клас, СУ „Христо Ботев“, Съединение) и Златиана Момчева (VIII клас, СУ „Н.И. Вапцаров“, Айтос).

В групата IX – XII клас първо място за презентация печелят Дарина Даскалова (СУЕЕ „Св. Константин-Кирил Философ“, Русе) и Станимир Николов (X клас, СУ „Д-р Петър Берон“, Червен бряг). Второто място печелят Димитър Георгиев (XII клас, СУ „Отец Паисий“, Кърджали) и Станислав Милчев (IX клас) и Мария Стефанова (IX клас) от ПМГ „Гео Милев“ – Стара Загора. Трети са Яница Балабанова (ЦПЛР – Ученическо общежитие, Перник), Ралица Захариева (XI клас, СУ „Отец Паисий“, Кърджали) и Лидия Мирчева (15 г., Търговска гимназия „Княз Симеон Търновски“, Стара Загора).

Ния Гьокова (XI клас, 1. СУ, Търговище) печели първа награда за видеото „Мисионис“ и специалната награда на Регионалния исторически музей – Търговище. Втори се нареждат Димитър Тодоров и Ерай Салим (XI клас, СУ „Панайот Волон“, Шумен).

Специалната награда на РУО – Търговище, за преподавател отива при Илиян Тосков, ръководител на клуб „Историкон“, Крумовград. Призът на ЦПЛР – ОДК, Търговище, за колектив е присъден на екип от СУ „Христо Ботев“, Съединение, с ръководител Даниела Недялкова.

Призьорите в надпреварата са наградени на 16 май на церемония в Младежкия дом в Търговище, която е част от културната програма на Общината. Там е открита и изложба на отличените рисунки. В словото си директорът на ОДК – Търговище, Марианна Савова припомня, че Конкурст е фокусиран върху опазване на националното самосъзнание и родолюбивите нагласи на младите хора. **Азбука**

Вълшебни години

Отличиха призьорите в Националния конкурс за детско творчество, организиран от ЦПЛР – ОДК, Ловеч

Повече от 1400 творби – рисунки, есета и компютърни рисунки, получават тази година организаторите на Националния конкурс изложба за детска рисунка на тема „Детство мое – реално и вълшебно“ от ЦПЛР – ОДК, Ловеч, с директор инж. Марина Колева. Проявата се провежда със съдействието на МОН, Националния дворец на децата, Община Ловеч и Регионалното управление на образованието. Конкурсът традиционно е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси.

В надпреварата тази година са оценени 1205 рисунки на деца и ученици от всички области на страната.

Специалната награда за плакат е присъдена на Вера Пенчева (IX клас, школа „Елиза Арт“, Габрово). Приза на Националния дворец на децата получава Лорейн Александрова (VIII клас, рисуваля „Елфина“, Бургас).

Община Ловеч отличава Вероника Димитрова (15 г., детска арт школа „Живопис“ към Военния клуб, Казанлък), а отличieto на ЦПЛР – ОДК, Ловеч, отива при Алекс Димитров (VI клас, Българско неделно училище „Аз съм българче“, Бремерхафен, ФРГ).

Наградата на ученик със специални образователни потребности е за Калин Димов (IV клас, СУ „Максим Райкович“, Дряново).

В първа възрастова група (детски градини) победител е Александър Александров (7 г., ДГ „Радост“, Лясковец). Второто място печелят Катерина Нацкова

Суде Хайрула (8 г., ЦПЛР – ОДК, Ардино) – втора награда

(6 г., ДГ „Европейчета“, Враца) и Мартин Милков (6 г. ДГ „Мария Сиркова“, Ловеч). Трети се нареждат Илияна Господинова (7 г., 34. ДГ „Райна Княгиня“, Стара Загора) и Рая Иванова (7 г., ДГ „Брезичка“, Враца).

Във възрастова група (I – IV клас) първото място е за Кристиан Крумов (9 г., ЧСУ „Увекинд“, София). След него се нареждат Лаура Мари Коева (II клас, ОУ „Васил Друмев“, Варна) и Слав Колев Славов (IV клас, СУ „Иван Вазов“, Нова Загора). Третото място заема Никол Герасимова (I клас, ОУ „Васил Левски“, Враца) и Кристиана Пировска (IV клас, ОУ „Цанко Церковски“, Мизия).

В групата V – VII клас печели Никол Георгиева (13 г., VI клас, Национално училище по изкуствата „Добри Христов“, Варна). Втори са Божидара Атанасова (13 г., ОУ „Васил Левски“, Ловеч)

и Нина Недялкова (VI клас, СУ „Емилиан Станев“, Велико Търново). Трети се нареждат Тония Цветанова (VII клас, ОУ „Христо Никифоров“, Ловеч) и Анастасия Тодорова (12 г., ОУ „Д-р Петър Берон“, Плевен).

В четвърта група (VIII – XII клас) победител е Виктория Георгиева (X клас, СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол). Второто място е за Кристиана Борисова (IX клас, ПМГ – Ловеч) и Румяна Арсенова (VIII клас, 2. АЕГ, София). Трети са Албена Тодорова (X клас, СУ „Бачо Киро“, Летница) и Симона Михайлова (VIII клас, СУ „Св. Климент Охридски“, Ямбол).

В класирането за възпитаници на школи в групата за детски градини първа е Миа Нинова (6 г., арт школа „Колорит“, Плевен), следвана от Виктория Щерева (5 г., ЦПЛР – ОДК, Търговище) и

Кристиана Пеловска (6 г., ЦПЛР – ЦРД, Враца).

Във втора група начело е Елица Пенева (IV клас, арт школа „Живопис“ към Военния клуб, Казанлък). Втори са класирани Суде Хайрула (8 г., ЦПЛР – ОДК, Ардино) и Кристиана Бужева (IV клас, школа „Арт Попово“, Попово). На трето място се нареждат Ая Рабчева (III клас, ЦПЛР – ЦРД, Плевен), Магдалена Миткова (IV клас, ЦПЛР, Котел) и Стефан Станчев (ЦПЛР – ОДК, Кърджали).

В трета група печели Анна Буковска (VII клас, арт школа „Живопис“ към Военния клуб, Казанлък) пред Диана Бозова (13 г., арт школа „Колорит“, Плевен) и Кристина Николова (11 г., школа „Нарисувано с любов“, Червен бряг).

И при най-големите първите трима са Андреа Аврамова (17 г., ЦПЛР, Горна Оряховица), Дилек Мюмюн (X клас, ЦПЛР – ОДК, Кърджали) и Бурчин Билял (VIII клас, „Арт Попово“).

В конкурса за компютърна рисунка са журирани 125 творби на деца и ученици.

В групата I – IV клас призьори стават Деа Трифонова (I клас, ОУ „Христо Никифоров“, Ловеч), Никол Йорданова (IV клас, МЦ „Захари Стоянов“, Добрич) и Добросвета Бонева (II клас, 2. ОУ „П.Р. Славейков“, Стара Загора).

В групата V – VII клас победител е Ивайла Георгиева (VI клас, СУ „Владимир Димитров-Майстора“, Кърджали) пред Калоян Рачев (VI клас, МЦ, Добрич) и Ралица Стоянова (VII клас, 1. ОУ „Св. Климент Охридски“, Пазарджик).

В трета група (VIII – XII клас) начело е Преслава Маринчева (XI клас, ППМГ, Ловеч). Второто място поделят Боряна Георгиева (IX клас, СУ „Любен Каравелов“, Добрич) и Теодор Анчев (IX клас, ППМГ, Ловеч). Третото място е за Небибе Османова (XI клас, ЦПЛР – ОДК, Шумен).

В конкурса за есе са получени 102 литературни творби.

Специалната награда на ЦПЛР – ОДК, Ловеч, журило присъжда на Кирил Киров (VIII клас, ПГ по икономическа информатика „Джон Атанасов“, Търговище).

В групата V – VII клас победител е Нина Стойкова (VII клас, ОУ „Христо Ботев“, Добрич). Втори се нареждат Даная Миразчийска (VI клас, ОУ „П.Р. Славейков“, Варна) и Антония Пиронска (V клас, ЧОУ „Св. Седмочисленици“, Ловеч). Трети са Аделина Добрева (VII клас, ОУ „Христо Никифоров“, Ловеч) и Неда Баева (V клас, ППМГ, Ловеч).

В групата VIII – XII клас първа е Симона Василева (XII клас, ППМГ, Сливен). Второто място е за Никол Топчиева (X клас, ЕГ „Христо Ботев“, Кърджали) и Илиана Влахова (X клас, СУ „Никола Вапцаров“, Хаджидимово). Трети в класирането са Петър Конов (XII клас, ППМГ, Ловеч) и Цветияна Петрова (X клас, ПГ по строителство, архитектура и геодезия, Велико Търново).

Журило присъжда поощрителни награди в различните конкурси и възрастови групи.

Откриването на изложбата и награждаването на победителите е на 28 май в Художествена галерия „Проф. Теофан Соколов“ в Ловеч. **АЗБУКИ**

Критичен поглед към съвременето

Близо 200 авторски материала са изпратени за VII национален ученически конкурс за журналистика „Гео Милев“ – Стара Загора 2025. В надпреварата тази година се включват 178 индивидуални участници, 9 редакционни екипа с вестници на хартиен носител и пет с електронни издания от 19 населени места на 13 области на страната.

Конкурсът се организира от ЦПЛР – Стара Загора, с директор д-р Милан Алагенски, с подкрепата на местната община, къщата музей „Гео Милев“, фондация „Постижения“ и Националната бизнес поща.

Материалите са оценени от жури с председател Виктория Стоянова – изпълнителен директор на меднен конгломерат NBP и фондация „Постижения“, гл. ас. д-р Благовест Илиев – преподавател във Факултета по журналистика и масова комуникация на Софийския университет, и Радослава Рашева – отговорен редактор на „Национална бизнес поща“.

„Конкурсът „Гео Милев“ продължава да е вдъхновение и стартова платформа за ученици, които не само наблюдават случващото се около тях, но и умеят да го отразяват с проникновение, критичност и талант“, коментира директорът на ЦПЛР – Стара Загора, д-р Милан Алагенски.

В индивидуалните класации победител в категорията „Репортаж“ в групата V – VII клас е Йоан Димитров (VI клас, ОУ „Христо Ботев“, Добрич). Втори е Константин Тенев (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас), а трета – Карина Дивакова (VII клас, ОУ „Неофит Рилски“, Велинград).

В групата VIII – XII клас първите три места заемат Ирина Петракова (VIII клас,

ученически клуб „Клио“, ПГХТТ – Пловдив), Александра Сашева (VIII клас, СУ „Васил Левски“, Севлиево) и Даниел Петров (VIII клас, ПХГ „Св.св. Кирил и Методий“, Велико Търново).

В категорията „Новина, бележка, съобщение“ в първа група печели Жасмина Станчева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас), следвана от Йоана Ковачева (VI клас, СУ „Васил Левски“, Севлиево) и Елиф Ибова (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Попово).

Във втора група призьори са Виктория Крумова (VIII клас, ППМГ, Монтана), Пламена Петкова (IX клас, СУ „Бачо Киро“, Павликени) и Николай Недялков (VIII клас, СУ „Васил Левски“, Севлиево).

Специални награди

Специалната награда на Факултета по журналистика и масова комуникация при Софийския университет „Климент Охридски“ е присъдена на вестник „НахОДКи“ – безплатно периодично издание на ЦПЛР – ОДК, Варна, с консултант Емилиан Ялмов.

Специалната награда „Добрата новина“ за индивидуална публикация е присъдена на Джансу Юмерова (VII клас, клуб „Журналист“, Каварна).

Специална награда за най-добре представил се екип от Стара Загора за в. „Искрици“ получават представителите на 2. ОУ „П.Р. Славейков“ – Стара Загора. Призът на Държавна опера – Стара Загора, отива при Елизабета Казале от клуб „Млад журналист“ при ЦПЛР – Стара Загора.

Наградата на къщата музей „Гео Милев“ е присъдена на Юлияна Шивачева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас).

Специалната награда на фондация „Постижения“ за индивидуално участие получава Любомир Колев (XI клас, СУ „П.Р. Славейков“ – Кърджали), а за колективно участие – ученически клуб „Клио“ при ПГХТТ, Пловдив.

В категорията „Интервю“ в първа група победител е Мария Стоянова (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Попово) пред Мария Кирилова (VII клас, ЧСУ „Мечтатели“, Варна) и Мелис Хасан (VII клас, ОУ „Неофит Рилски“, Велинград).

Във втора група първи е Любомир Колев (XI клас, СУ „П.Р. Славейков“, Кърджали) пред Елисавета Добрева (XI клас, ЦПЛР – ОДК, Кърджали) и Мариана Лозева (XI клас, ЕГ „Христо Ботев“, Кърджали).

В категория „Есе, скица, очерк, история“ начело в първа група е Валентина Цветанова (V клас, 1. ОУ „Св. св. Кирил и Методий“, Монтана) с подгласници Фатиме Ибрахим (VI клас, ЦПЛР – ОДК, Велинград) и Елена Христова (12 г., СУ

„Васил Левски“, Бяла Слатина).

Победител във втора група е Симона Василева (XII клас, ППМГ, Сливен) с подгласници Даная Петрова (XI клас, ПГИТМТ, Панагюрище) и Корнелия Томасевич (X клас, СУ „Бачо Киро“, Павликени).

В категория „Коментар, рецензия, обзор, мемоар“ първо място при по-малките печели Николета Денчева (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Попово). Втора е Ния Мاستикова (VII клас, ОУ „Любен Каравелов“, Бургас), а трета – Пламена Букова (VII клас, ОУ „Неофит Рилски“, Велинград).

Във втора група начело е Йоана Додова (XI клас, ПГХТТ, Пловдив). Втори е Кристиан Конов (XII клас, ПГОХ „Райна Княгиня“, Стара Загора), а трети – Самуил Цонев (X клас, ПГПЧЕ „Екзарх Йосиф“, Разград).

При вестниците на хартиен носител първото място е за в. „Бъдеще“ (клуб „Млад журналист“ ПГИТМТ, Панагюрище). Второто място е за в. „Приятел плюс“ (ЦПЛР – ОДК, Кърджали), а трети се нарежда в. „Ваз буки веде“ (СУ „Иван Вазов“, Плевен).

При вестниците в електронен вариант победител е в. „Свободна зона“ (клуб „Млад журналист“, ЦПЛР – Стара Загора) пред в. „Гимназиално“ (СУ „Васил Левски“, Севлиево) и в. „Вести +“ (ЦПЛР – ОДК, Шумен).

Присъдени са и поощрителни награди в основните раздели и жанрове.

Церемонията по награждаване на отличените е на 29 май 2025 г. в къщата музей „Гео Милев“, съобщават организаторите на надпреварата. **АЗБУКИ**

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
https://www.azbuki.bg

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука
АЗ-БУКИ
ISSN 0861-3990

Редактори:
д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg
д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg
Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg
Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg
Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg

Графичен дизайн:
Иво Христов
i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов
p.vladov@azbuki.bg

Стилист-коректор:
Анелия Врачева
a.vracheva@azbuki.bg

Фоторепортер:
Олег Попов

РЕКЛАМА И
РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:
izdatelstvo.mon@azbuki.bg

Кореспонденти в страната:
Белене – Ралица Господинова
088 7418349
Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255
Видин – Борислава Борисова
vidinstel@gmail.com
Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597
Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712
Смолян – Ангел Добриков
088 9703271
Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515
Шумен – Светлана Крумова
srkrumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:
Стоян Стоянов

Предплатна подготовка:
НИОН „Аз-буки“
Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава
научните списания:

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната
и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки
и върхови технологии“

Кой познава най-добре правилата на пътя

Домакините от ОУ „Св.св. Кирил и Методий“ в Ботевград печелят финалите на XXIV национална ученическа викторина по безопасност на движението „Да запазим децата на пътя“ 2025. Отборът на училището се класира на първо място и в раздела „БЧК“ на надпреварата, проведена в средата на май.

Националното състезание се организира от МОН, Националния дворец на децата, МВР, СБА, БЧК, НДПК и Община Ботевград. Приветствия при откриването на финалите поднасят началникът на РУО – София-област, Росица Иванова, директорът на Националния дворец на децата Татяна Досева и заместник-началникът на отдел „Пътна полиция“ при ГД „Национална полиция“ комисар Мария Ботева.

Във финалите на надпреварата, която е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси, се включват общо осем отбора. Те са съставени от по четирима състезатели от V, VI и VII клас и преминават през три кръга: отборно решаване на листовки по модела на изпитните тестове на кандидат-водачите на МПС, викторина с въпроси от Закона за движението по пътищата и практически етап – установяване на повреди на велосипед, подреждане на пъзели с пътни знаци и оказване на долекарска помощ.

Представянето на учениците е оценявано от представители и официални лица от Националния дворец на децата, Националното движение по приложно колоездене „Младешта за безопасност на движението“, Община Ботевград, Пътна полиция – област София, Българския Червен кръст, Съюза на българските автомобилисти – Ботевград, и

Снимка ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Ботевград

Участниците във финалите демонстрират умения да се справят с листовки, подобни на тези от изпитите за шофьорска книжка

РУО – София-област.

Втори в класирането завършва тимът на ОУ „Георги Караславов“ – Първомай, а третото място печели съставът на ОУ „Св. Патриарх Евтимий“ – Пещера.

Силно се представят и учениците от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“ – Свети Влас, 40. СУ „Луи Пастър“ – София, ОУ „Кольо Ганчев“ – Стара Загора, ОУ „Петър Парчевич“ – Чипровци, и ОУ „Св.св. Кирил и

Методий“ – с. Смилян.

Призьорите и участниците получават купи, медали, грамоти и подаръци. Първите три тима са зарадвани и с тематично украсени торти, подарени от автошкола „Даникар“. А директорът на училището домакин ОУ „Св.св. Кирил и Методий“ Даниела Николова получава от Националния дворец на децата плакет за принос в развитието на детското творчество. **АЗ-БУКИ**

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Неплатеният отпуск е институция, заложена в българското трудово законодателство, която позволява на работниците и служителите да отсъстват от работа по лични причини, без това да води до прекратяване на трудовото правоотношение. Въпреки това, с излизането в неплатен отпуск възникват редица практически въпроси, особено свързани с правата на осигурените лица – най-вече дали този период се зачита за осигурителен стаж. Настоящата статия има за цел да изясни кога и при какви условия времето, прекарано в неплатен отпуск, може да бъде признато за осигурителен стаж съгласно Кодекса за социално осигуряване (КСО), както и за кои категории лица тази възможност е приложима.

Трупа ли се осигурителен стаж по време на неплатен отпуск

За осигурителен стаж от Кодекса за социално осигуряване се зачита времето на неплатения отпуск до 60 работни дни.

На това основание и в този размер се зачита осигурителният стаж, независимо от това в кой период на годината е ползван неплатеният отпуск. Разпоредбата засяга всички лица, осигурени на основание разпоредбите в закона. Това са следните осигурени лица:

1. работниците и служителите,
2. държавните служители по Закона за държавния служител;
3. съдиите, прокурорите, следователите, държавните съдебни изпълнители, съдиите по вписванията и съдебните служители, както и членовете на Висшия съдебен съвет и инспекторите в Инспектората към Висшия съдебен съвет;
4. военнослужещите по Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България, резервистите на активна служба по Закона за резерва на въоръжените сили на Република България, държавните служители по Закона за Министерството на вътрешните работи и Закона за изпълнение на наказанието и задържането под стража, държавните служители по Закона за Държавна агенция „Национална сигурност“, по Закона за Държавна агенция „Разузнаване“ и по Закона за специалните разузнавателни средства, офицерите и сержантите по Закона за Националната служба за охрана, както и лицата по чл. 69, ал. 6 от КСО;
5. членовете на кооперации, упражняващи трудова дейност и получаващи възнаграждение в кооперацията;
6. управителите и прокуристите на тър-

говски дружества, на еднолични търговци, на техните клонове и на клоновете на чуждестранни юридически лица, членовете на съвети на директорите, на управителни и надзорни съвети и контролорите на търговски дружества, синдиците и ликвидаторите, както и лицата, работещи по договори за управление на неперсонифицирани дружества и лицата, на които е възложено управлението и/или контролът на държавни и общински предприятия по глава девета от Търговския закон, техни поделения или на други юридически лица, създадени със закон;

7. лицата, упражняващи трудова дейност на изборни длъжности, с изключение на лицата, изброени в закона, както и служителите с духовно звание на Българската православна църква и други регистрирани вероизповедания по Закона за вероизповеданията;

8. кандидатите за младши съдии, младши прокурори и младши следователи по Закона за съдебната власт.

При зачитането на осигурителен стаж по време на неплатен отпуск времето се отчита в работни дни, независимо от уговорената продължителност на работното време. Това означава, че както работник или служител с осемчасов работен ден, така и такъв с намалено работно време, например четири часа, се поставят при равни условия при изчисляването на броя на дните в неплатен отпуск.

Справка: чл. 9, ал. 2, т. 3 от Кодекса за социално осигуряване; чл. 160, ал. 1 от Кодекса на труда; § 16 от Закон за изменение и допълнение на закона за здравето.

АБОНАМЕНТ 2025

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отплати 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТ ЗА СЪРЪКОВАНЕ И НАУКА

Наг 3100 зрелостници на допълнителна матура

2780 лв. за асистент във висше училище

Министерският съвет удвоява корпоративите на издръжка на чуждестранни студенти в общи 48 професионални магистратури

2780 лв. за асистент във висше училище

Министерският съвет удвоява корпоративите на издръжка на чуждестранни студенти в общи 48 професионални магистратури

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

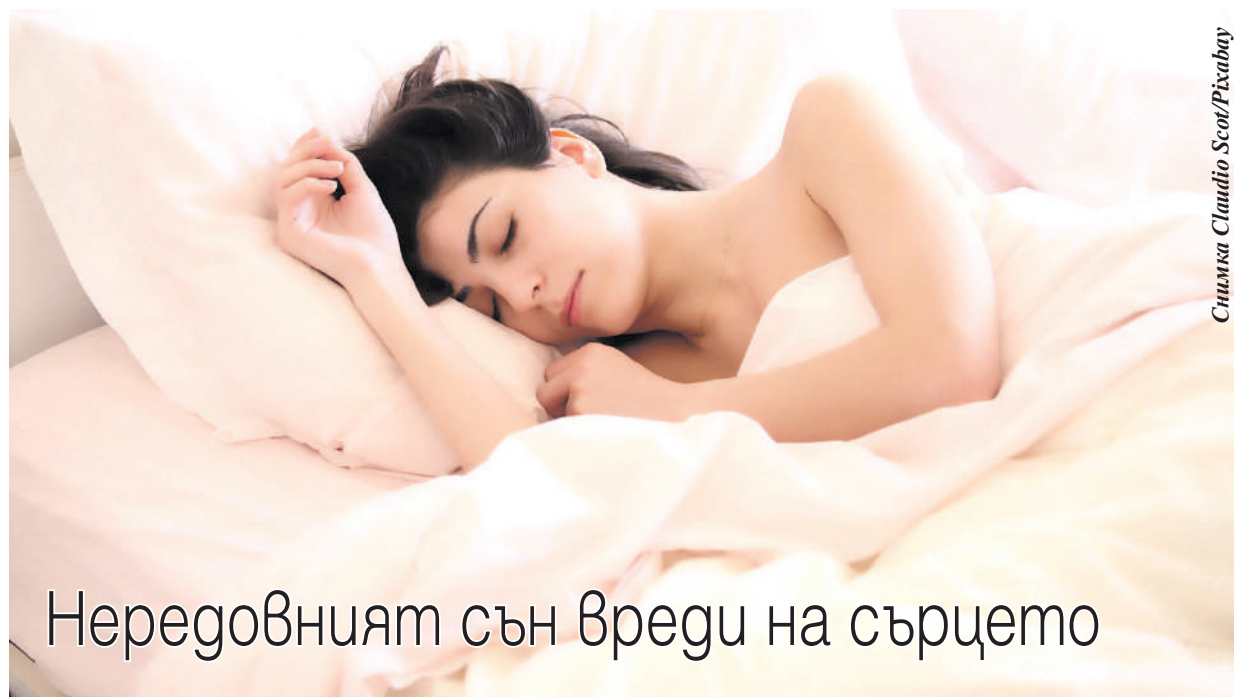
5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

Снимка Claudio Scot/Pixabay

Нередовният сън вреди на сърцето

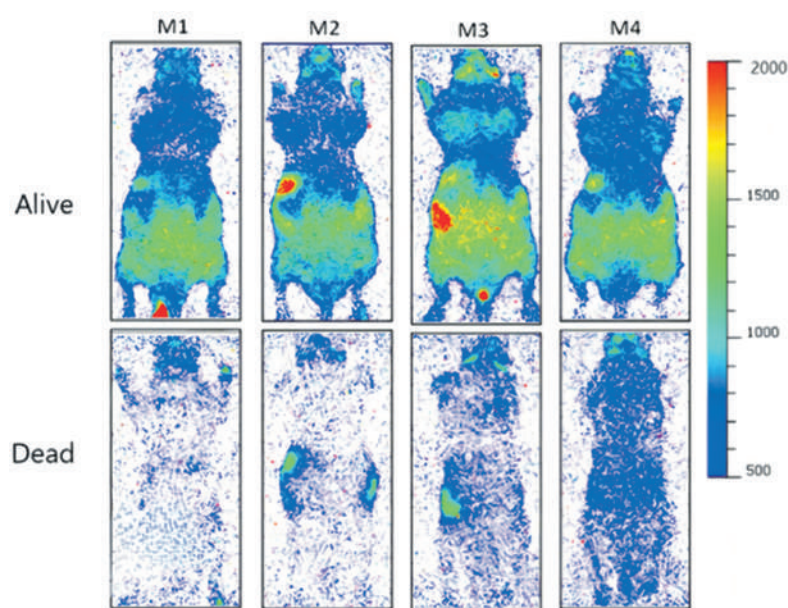
Хората, които имат хаотични модели на сън, са изложени на 26% по-висок риск от сериозни сърдечносъдови инциденти – включително инфаркти, инсулти и сърдечна недостатъчност, дори ако спят препоръчителния брой часове. Такива изводи се правят в изследване на международен екип учени, публикувано в Journal of Epidemiology and Community Health. Новото проучване се основава на проследяването на данни за здравословното състояние на 72 000 възрастни. А резултатите показват, че препоръчителното количество сън не предпазва хората с нередовен сън от сърдечни проблеми. В същото време онези, които лягат и се събуждат по едно и също време, имат значително по-добри резултати относно здравето на сърцето. Изследователи от институции, сред които Детската болница към Изследователския институт на Източно Онтаро и Университета в Сидни, използват данни от британската биобанка, като анализират информация от 72 269 възрастни на възраст 40 – 79 години, които са но-

сили акселерометри на китката си в продължение на една седмица, за да се измерят точно моделите им на сън. Екипът изчислява „Индекс на редовност на съня“ (SRI – Sleep Regularity Index) на всеки участник, който отчита всекидневния режим за лягане и събуждане, продължителността на съня и прекъсванията в него. Така участниците са разделени в три групи – с редовен сън (SRI над 87,3), умерено нередовен сън (SRI между 71,6 и 87,3) и нередовен сън (SRI под 71,6). Тяхното здравно състояние е проследено средно за 7,8 години, като изследователите са документирали 4887 големи нежелани сърдечносъдови събития – инфаркти, инсулти и сърдечна недостатъчност. Дори след отчитане на множество фактори като възраст, физическа активност, диетата, тютюнопушене, консумация на алкохол и съществуват здравословни проблеми, резултатите показват точно, че хората с нередовен сън са имали 26% по-висок риск от сърдечносъдови събития. Дори онези с умерено не-

редовен сън са показали 8% повишен риск. Връзката е била особено силна при сърдечна недостатъчност, като хората с нередовен сън са изправени пред 45% по-висок риск в сравнение с хората, които спят редовно. Освен това се установява, че колкото по-нередовен е сънят, толкова по-висок е рискът. Според учените непостоянните модели на сън причиняват циркадно разстройство, нарушават вътрешния часовник на тялото, което може да доведе до различни физиологични промени, натоварващи сърдечно-съдовата система. Нарушенията могат да причинят и проблеми с глюкозния и липидния метаболизъм, инсулинова резистентност и повишена активация на симпатиковата нервна система. Проучването установява още, че нередовните модели на сън са срещани по-често сред определени групи – при хората с проблеми в психичното здраве, приемащи лекарства за холестерол, диабет или кръвно налягане, работещи на нощни смени и пушачите.

Всички живи организми излъчват сияние

Всички живи същества, включително хората, постоянно излъчват сияние, което изчезва почти веднага щом организъмът загине. Това показват експерименти на изследователи от Университета на Калгари и Националния изследователски съвет на Канада, съобщава ScienceAlert. Изследването им е публикувано в The Journal of Physical Chemistry Letters. Защитниците на идеята, че съществува подобно сияние, твърдят, че то се дължи на процес, наречен ултраслаба фотонна емисия (UPE), или биофотони. И сега екипът на физика от Университета в Калгари Вахид Салари твърди, че е наблюдавал ултраслаба фотонна емисия, произведена от няколко живи мишки и листа на растения в силен контраст с техните неживи тела. Екипът използва EMCCD камера, която усилва електронния сигнал, преди да го прочете, и прави възможно визуализирането на явления, невидими с просто око. Чрез устройството учените заснемат четири обездвижени мишки, поставени поотделно в черна кумия в продължение на един час. След евтаназирването им те са заснети за същото време. А резултатът според изследователите е откриването на ясна разлика в броя на излъчваните фотони преди и след смъртта на мишките. Същите резултати са регистрирани и при експеримент, проведен върху листа от миши кресон (Arabidopsis thaliana) и дървесна шефлера (Nertharpleurum arboricola). Но на какво се дължи това лъчение? От десетилетия е известно, че определени биологични процеси, като хемилуминесценцията, генерират светлина. Спонтанни емисии с ниска интензивност – между 200 и 1000 нанометра, са открити в голямо разнообразие от живи клетки – от тъкан на краве сърце до бактериални колонии.

Снимка Salari et al., J. Phys. Chem. Lett., 2025

Силен претендент за източник на това лъчение е ефектът от различни свободни радикали, които се образуват в живите клетки. Особено когато те са засегнати от стрес – топлина, инфекции, патогени или липса на хранителни вещества. Този оксидативен клетъчен стрес, причинява химични реакции, които освобождават повече фотони. А това според някои открива възможности за дистанционно наблюдение на стреса на отделни тъкани и създаването на неинвазивни инструменти за изследване, диагностика и биологични изследвания. В подкрепа на подобна теза е и съобщение на канадски изследователи, че увредените части във всички изследвани листа са били значително по-ярки от неувредените части през цялото време на наблюдение.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

ИСТОРИЯ

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

**ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ**

от края XIX и наташ

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

Философия

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

**Чуждоезиково
ОБУЧЕНИЕ**

Българско издателско списание
от края XIX, 2012 и наташ

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

21

29 май – 4 юни 2025 г.

Образователни стереотипи и интракултурна чувствителност

Откъс от „Литературното образование и опитът с другия“

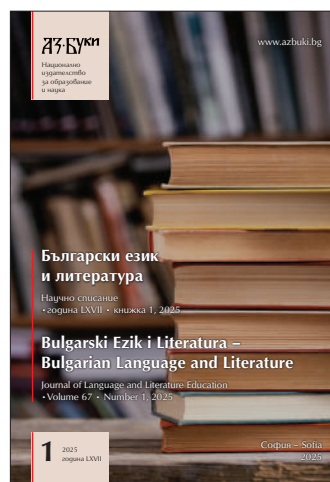
Проф. д.п.н. Адриана Дамянова

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В статията си *Becoming Interculturally Competent* (вж. Bennett 2004) М. Bennett диференцира два *опита* на човека с различна от собствената му култура – етноцентричен и етнорелативен. В границите на етноцентричния собствената култура, или културата, в която протича първичната социализация на индивида, се схваща като „център на реалността“ – тя представлява „начинът, по който стоят нещата“. С други думи, в етноцентричния опит културата се натурализира, „оестествява“ се и съответно се приема безвъпросно, а културните различия се избягват. Обратно, в етнорелативния опит собствената култура се възприема като само една от множество жизнеспособни концептуализации и структуризации на реалността. Иначе казано, в етнорелативния опит културата се схваща като конструктор (а не като „естество“) и съответно културните различия се търсят.

Както личи от наслова на статията на Bennett, авторът не мисли границите между двата опита като непреодолими, напротив – възможно е движение от етноцентризма към етнорелативизма: интеркултурната компетентност може да се култивира. Как? За да отговори на този въпрос, Bennett разработва *Модел на развиване на интеркултурна чувствителност* (Developmental Model of Intercultural Sensitivity – DMIS). Съпоставяйки наименованието на модела със заглавието на цитираната статия, веднага забелязваме значещо различие – докато в модела става дума за интеркултурна *чувствителност*, в статията се говори за интеркултурна *компетентност*, като в същото време авторът изрично подчертава: „...важно е да се помни, че DMIS не е модел на знания, отношения/нагласи или умения“¹ (Bennett 2004). В цитираната фраза Bennett използва точно термините, които назовават съставките на компетентността – такава, каквато тя се разбира в българския (и не само) образователен контекст. За да проясним това (привидно) противоречие, обръщаме внимание на акцента, който по протежение на целия си труд Bennett поставя върху *опита* (experience) и – респективно – върху неговото *разбиране* чрез рефлексия, вместо върху знанията, уменията и нагласите/отношенията. Може много да знаеш за дадена различна култура, да си много умел в справянето с културните различия, но всичко

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Списание се реферира
и индексирва в Web of Science

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христозова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 1/2025:**

ПОЗИЦИИ

Българистиката в полето на
съвременната хуманитаристика /
Георги Господинов

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Фигурата на стария ерген в
българската литература / Татяна
Ичевска

Житейска история и художествена интерпретация. Творчеството на Атанас Далчев в учебниците по литература за средно образование / *Надежда Стоянова*

Мястото на Светослав Минков в учебните програми по литература / *Мария Русева / Mariya Ruseva*

Кръгът „Мисъл“ за мястото на Ботев сред „великите мъртви“ / *Анна Алексиева*

МЕТОДИКА

Литературното образование и опитът с другия / *Адриана Дамянова*

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Категорията *падеж* в първите граматики на българския език / *Енчо Тилев*

Прагматични стратегии в текста. Алиенация / *Михаела Московска*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Българистиката като една от славянските филологии във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава / *Миглена Михайлова-Паланска, Наталия Щястна*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Литературна България. Трета пътуваща конференция „Живописна България – интердисциплинарни диалози у дома“ (16 – 22 септември 2024 г. София, Трявна, Габрово, Поморие, Пловдив) / *Антон Николов*

това не означава непременно и автоматично, че приемаш с разбиране различния културен светоглед в неговата цялост. Разликата между компетентността/знанието и чувствителността, основана на разбирането-на-опита, е значеща и за опита с литературата (в училище). Творецът, създаващ изкуство, „произвежда безполезни предмети, обекти, които нямат отношение към никакви материални или интелектуални нужди и към физическите му потребности не повече, отколкото към жаждата му за знание“ (Arendt 1997, p. 146), ни казва Н. Arendt. На тази „безполезност“ на произведението на изкуството съответства разбирането на неговия смисъл от страна на възприемателя. „Моят личен опит не може да стане непосредствено твой личен опит. (...) И въпреки това от мен към теб преминава нещо. (...) Това нещо не е опитът като изпитан, а неговият смисъл. И точно тук е чудото. Опитът като изпитан, изживян, остава личен, неговото значение, смисълът му става общностен. Затова комуникацията е преодоляване на радикалната изолация на опита като изживян“ (Ricoeur 1988, 5/p. 92). И ако литературният текст – доколкото, като всеки текст, е „изведена непосредствено в писането човешка мисъл“ (Ricoeur 1988, 5/p. 103) – е свободен от опека на своя автор, т.е. смисълът му е автономен, „[Ч]етенето е *pharmakon*, средството, чрез което смисълът на текста се освобождава от отчуждаващото дистанциране и се полага в една нова близост, която прекъсва, но и задържа културната дистанция, включвайки другостта вътре в границите на усвоеността“ (Ricoeur 1988, 5/p. 115). От цитираните постановки можем да заключим, че именно разбиращото четене на литература в училище представлява забележителен ресурс за развиване интеркултурната чувствителност на учениците. За да защитим тази теза, „скришно“ дискредитираща продуктивността на идеи като тези за идентифицирането с някой литературен герой или за „съпреживяването“ на някое фикционално събитие в емоционално-психологическия смисъл на думата, от тук нататък ще представим етапите от модела на Bennett, придружени от шрихиранни подходящи прочити на литературни творби. От тези прочити ще се проясни и спецификата на интерпретацията ни на модела на Bennett, който не проблематизира концепта *етнос* и полага референта му като хомогенен конструкт, докато опитът с литературата – със „самото ставане-друг на езика“ (Deleuze 1993: 15)², сочи, че в термина *народ* се влагат различни значения, че границите на референта му далеч не винаги съвпадат с етническият произход и/или с националната принадлежност и че вследствие на това интеркултурната проблематика със същата острота се проектира и в полето на интракултурността.

Първият етап от етноцентричния опит Bennett назовава **отричане**. На този етап ярванията, ценностите и поведенческите модели, присъщи на собствената култура, се припознават като „истински“, или действителни. Чуждата култура не се забелязва – не се идентифицира като култура. Нейните носители биват игнорирани или стигматизирани отвъд индивидуалноличностните

им различия като „чужденци“, „имигранти“..., а в една епатираща версия на отричането „те“ – за разлика от „нас“, хората – са някакви „по-прости форми в околната среда, които трябва да бъдат толерирани, експлоатирани или елиминирани при необходимост“ (Bennett 2004). Когато взаимодействието с различната култура е неизбежно, отричащите културните различия, оставяйки неспособни да разпознаят културното му измерение, боравят с опростените стереотипни категории на „расата“ или „етноса“.

Не е трудно да се посочат примери от българската литература (по обясними причини – особено от възрожденската, доколкото тя е ангажирана с определящия епохата процес на етнокултурно обособяване), в които се откроява без никакво усилие отричането на културните различия. Например в Ботевото творчество от културата категорично е изписано „скотското племе“ („Елегия“), или „варварското племе“: „Намерете изкуството на Медея и влейте в жилите на това варварско племе нова, човешка кръв, тогава ще се поколебаем и ний във вярата си, че Турция няма живот, няма бъдеще; но доде турчинът е с този характер, с този фанатизъм, с тази варварска кръв, ни един красноречив туркофил, ни един дълбокомислящ дуалист или ренегат не може ни увери, че турчинът ще бъде някога способен да влезе в пътя към онази нравственополитическа цел, към коя се стреми умът човешки, отрешен от всяко опекунство на духовни йерархии и политически мандаринства“ („Народът. Вчера, днес и утре“). И ако за преодоляването на етапа на отричането е важно да се стигне до *признаването* на културните различия, в същото творчество могат да бъдат посочени не един и два примера за животнуподобяващи метафори, с помощта на които са означени и представители на „нашия“ етнос, като носителя на традиционната култура, саркастично изобличен в „Странник“ („и никога се не пита / човек ли е той, или скот“), или упования на религията („от овце стадо“ – „Гергьовден“), или недопосмяващите патриоти – „идиотите“ от „В механата“... – изобщо – всеки (без значение на етническата му принадлежност), който не припознава „смъртта юнашка“, съвпадаща със свободата, като висша ценност. Друг продуктивен подход за схващане на културноконтекстуалната обусловеност на литературата, а оттам – и на специфичните фигурации на Другия, би бил да се съпостави „обезчовеченият“ образ на турчина от епохата на Възраждането например с образа на Исмаил ага от „Цената на златото“ (1965) на Г. Стоев и/или с някои от образите от полифоничния роман на В. Мутафчиева „Случаят Джем“ (1966).

Втория етап от етноцентричния опит с различната култура Bennett определя като **защита** срещу културните различия. Именно защото вече се схваща като култура, различната от „нашата“ се преживява като заплаха, а собствената – като превъзхождаща чуждата. Носителите на доминиращата култура могат да бъдат агресивни при отстояването ѝ, но могат също така – в една по-„доброкачествена“ версия на защитата – да бъдат и мисионерски ориентирани към доминираната. А носителите на доминираната култура я защитават чрез осмисляне на културната си идентичност във и чрез съпротивата си срещу асимилативните стремежи на доминиращата.

Едва ли в българската (възрожденска) литература може да се открие по-репрезентативно художествено изображение на взаимодействието от етапа на отбраната между две различни култури, едната от които – доминираща, а другата – доминирана, от „Изворът на Белоногата“. Изхождайки от предразсъдъка за съвършенството на своята култура, везирът с мисионерска щедрост се опитва да просвети една „глушава“, „проста“, „безумна“ българка, да я научи какво е хубаво, да познае тя „що е охолно“ – да я посвети в (безделието на) ориенталското господство: „дето ще шетах на други, / други на тебе да шетаг“. Защитавайки ценността на своя светоглед от асимилаторските домогвания на везира, Гергана осъзнава културната си идентичност и дори опитва да обърне диспозитива, да присвои ролята на знаещия: „Най-подир, аго, знаеш ли? / Ако не знаеш, да знаеш: / Първо ми либе Никола / първо венчило той ще е ...“. Но в просвещенската парадигма, в която е вписан „знаещият“ везир, любовта не е ценност, чувствата се подчиняват на властта (на Разума): „Колко си проста, безумна! / Та що е твоят любовник / пред мене и пред властта ми?“. Господарят (на живота) в Петко-Славейковата поема не иска (живота на) Гергана, а иска Гергана да поиска неговите ценности, неговия светоглед: иска желанието, волята на Роба. Творбата разиграва значението на „волята“, разтроявайки го между желанието („На живота ми си господар, / но на волята не ми си“), свободата (в градинката на Гергана всичко расте „на воля“, а не „насила“, както е в градините на везира) и любовта („воля аз него, та него“). Контекстът обвързва всяко от значенията на волята с Живота („на воля“ растат „живи цветя“, „без воля“ сърцето е „мъртво“) – фундаментална ценност за традиционната култура,

в неговите естествени, „природни“ форми, като успоредно с това приписва на културата на Господаря изкуственост, направеност „насила“. Все по-недвузначно в „Изворът на Белоногата“ се очертава конфликтът между просвещенския цивилизационен модел и модела на традиционната култура. И понеже просвещенският разум овладява/познава природата мъртва (смъртта ѝ е цената на познанието), Гертана е обречена: ставането на извора на чешма по волята на везира означава гибелта на безвъпросно вписания в реда на природата носител на традиционната култура – едно метонимично отношение, което поемата проектира в парадигмата на фантастично-митологичната фолклорна каузалност.

Като вариант на етапа на защитата от културните различия, характерен, както твърди Bennett, за процеса на изграждане на нацията, е обособено **обръщането**, в което различната култура се преживява като превъзхождаща тази на първичната социализация и за разлика от отбраната – тя не се припознава като заплаха. Обръщането може да изглежда като културна чувствителност, доколкото опитът с различната култура осигурява положително преживяване, а „своята“ култура е подложена на критичен анализ, но обичайно критичната визия представлява манифестация на интернализирани негативни стереотипи на „другите“ за „нас“, а непреодоляемостта на характерната за етапа на защитата поляризация „ние – те“ позволява обръщането да се идентифицира именно като версия на отбраната. Разказвачите в първата част на книгата „Бай Ганьо“ изглеждат образцово възплъщение на обръщането – достатъчно е да припомним лйтмотива на срама от сънародника в разказите им. Преживяващи себе си приобщени към модерната култура, те с издйнически подозрително усърдие се стремят да се разподобят максимално от Бай Ганьо – пародийна травестия на мнимата национална „природа“ (естествената възрожденска история), пренаписвайки го в термините на „натурата“. Така, в „Бай Ганьо тръгна по Европа“ няма разказ, в който читателят да не е заставен да наблюдава отблизо, в детайли храненето на Алековия герой, понякога, макар и не така пластично-нагледно, а през ясни загатвания – и отделянето, и сексуалността му, а в разказа на Стойчо („Бай Ганьо в банята“) говори не словото на персонажа, а „тонът“ му, който остава смислово непроницаем за „немците“. Съкрушителността на опита на разказвачите да се отърват от Бай Ганьо (в себе си), „въдворявайки“ го в наратива, който не завършва, а спира, задавен от акумулираната в разказването погнуса, се родее с тази на уповаността на И. Граматиков от „Бай Ганьо прави избори“ в доброто, в българския народ и надеждата за неговото бъдеще, отрезвена от писмото на негов приятел: „И тази сган, тази утайка от тинята на един див, бестиален, лишен от всяко образование и отхрана граждански слой, готова за всяка бруталност, за която аз не можех даже да помисля, че съществува в самодоволния от своята „цивилизованост“ и „европейщина“ наш град, тази безпринципна тълпа, водима от разнородни ней игноранти и безхарактерности, които нито начала имат, нито могат да имат...“. Очевидно е, че поляризирането „ние – те“, характерно за защитата и обръщането, е без изход. Освен ако не се прозре неговата мнимост и не *се признае човешката идентичност на Другия* – условие за изграждането на общност, отваряща пътя към последния етап от етноцентричния опит с различната култура, а именно – **минимизирането** на (значението на) различията.

Основният предразсъдък на минимизацията е, че всички хора, по същество, си приличат по начини, които могат да бъдат обяснени в категориите и термините на собствената култура и вярвания. Българската литература предлага както патетични, така и иронични версии на минимизиране на различията. Както неведнъж е подчертавано от литературната критика, „Епопея на забравените“ съотнася събития и фигури от българската история с такива от световната история и митология, в които корелации българското може да се окаже „равно“ с голямото и великото („О, бесило славно! / По срам и по блясък ти си с кръста равно!“ – „Левски“; „Едно име ново, голямо, антично, / като Термопили славно...“ – „Опълченците на Шипка“), а може и полемично да го надвиши: „ти с твоята смърт страшна и храбри моми / Картаген надмина, Спарта засрами!“ („Кочо. Защитата на Перушица“). Важното е, че и в двата случая „своето“ и „чуждото“ съпринадлежат към един универсален модел на себеотрицателен героизъм и човешко достойнство. За етапа на минимизирането на различията е характерно надценяването на собствената култура, което самооблъщение пречи адекватно да се оцени и различната култура. Изхождайки от характерния за етапа на минимизацията предразсъдък, че „всички искат да са като нас“, в ролята си на щедър „културен мисионер“ Бай Ганьо снизхожда до „простите“ европейци, за да ги посвети в „превъзходната“ българска кул-

тура: „Две стигат за петима ни, страшно са люти – заявява той, като изтърсва половина чушка със семките в чинията си и остатъка любезно предлага на стопаните: – На, запоядайте, разтрийте си, хе, хе, хе, по български! Не, не, разтрийте, слушайте мене и ще видите какво нещо е. Е, вий знайте: насила хубост не става“; „Бай Ганьо не ще и да чува отказването на стопанина да запуши от тютюна му: „Как тъй, джанъм, хич може ли да бъде български тютюн да не запуши човек!“ („Бай Ганьо у Иречека“). Както реторическата (митизираща) стратегия на лирическото слово във Вазовия цикъл, така и контрамитологизиращата стратегия на Алековата книга изключват осъзнаването на културните специфики като функция от различията в историческите динамики и културните контексти. Това остава задача на читателя. Бай Ганьо неслучайно, разбира се, е лишен от лична история – за да може да запълва празното ѝ място с Историята (на „българина“, на „сливнишкия герой“ и „балканския гений“). И в момента, в който „някай“ (сякаш „глас свише“) разказва на бай Васил, разказвача на последния разказ от първата част на книгата – „Бай Ганьо в Русия“, историята на социализацията на Бай Ганьо – на ставането му такъв, разказването на Бай-Ганьовите истории спира. А „авторът“ (фикционалното „лице“, което в края на книгата се обръща към своя „снизходителен читател“), недвусмислено разпობоявайки се от разказвачите с тяхната погнуса и срам, въобразява своя герой като просветен – „позамислящ се читател“, способен на саморефлексия („Европейци сме ний, ама все не сме дотам!...“). Тъкмо такова културно самоосъзнаване – осъзнаване, че собствената култура е функция от първичната социализация, протекла в специфична културна рамка, е необходима стъпка по пътя към етнорелативния опит с различните от „нашата“ култури.

Първия етап от етнорелативния опит с различната от собствената култура Ben-
nett нарича **приемане** на (важността на) културните различия. Приемането предполага собствената култура да се преживява като една от многото жизнеспособни, а за себе си и за различните от нас да мислим като за „еднакво хора, но по различен начин“ (Claude Levi-Strauss 1997, p. 206). За този етап е характерно познаването и **приемането** на мирогледа на различната култура в неговата цялост, за да се схващат отделни елементи от него във взаимосвързаността им. Приемането не означава съгласие, нито непременно харесване, а безкритичното приемане на различната култура е присъщо по-скоро за „обръщането“ като вариант на защитата. Стихотворението „Туристи в Италия“ на Ив. Вазов от стихосбирката „Италия“ (1884) е подходящо за опита на учениците с приемането по няколко причини. От една страна, четенето интерпретация на този текст би разсеяло предразсъдъка за Вазов като безкритичен поклонник на „всичко българско и родно“, обсебен от него: стихосбирката „Италия“ е публикувана през същата година, през която излиза и „Поля и гори“, в която са поместени за първи път седем от творбите, съставляващи поетическия цикъл „Епопея на забравените“. От друга страна, в „Туристи в Италия“ спътникът на лирическия аз в контраст с него е показан с добродушен хумор като безчувствен към красотата черноглед критикар и в играта на взаимоотричане и взаимодействие на гледните точки Италия е експонирана пред читателя и като „земята благородна / на вечните поети, / на изкуствата безсмъртни...“, и през „продавачките на дрипи, / що се пощят на площада“. Така образът на различната култура изглежда равно отдалечен както от заслепеното поклонничество (обръщането), така и от злонамерения нихилизъм (отричането). От трета страна, именно благодарение на контрастния диспозитив на персонажа стойността на различната култура се разкрива като функция не само от собствените ѝ достойнства, но и от сензитивността на възприемателя.

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 1

Особености и роля на електронните уроци

*Откъс от „Педагогически аспекти на електронния урок
в обучението по физическо възпитание“*

Доц. д-р Златка Ваклева

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Въведение

Бързото развитие на технологиите води до необходимостта от нова парадигма в образованието – електронното обучение и електронния урок. Дигитализацията в съвременното образование поражда необходимостта от разработване на педагогическите изисквания за разработване и приложение на електронни уроци.

Интензивното използване на дигитални образователни ресурси и масовото внедряване на електронното обучение през последните години не беше съпътствано от достатъчно обширен и задълбочен теоретичен анализ в специализираната литература.

Необходима е теоретична обосновка на педагогическата категория електронен урок. Както и изследване на ефектите от практическото приложение на разработени дидактически модели на електронни уроци в реална образователна среда.

Целта на настоящото изследване е да разработи и популяризира основни педагогически характеристики на електронния урок и неговото приложение в уроците по физическо възпитание в училище.

Материали и методи

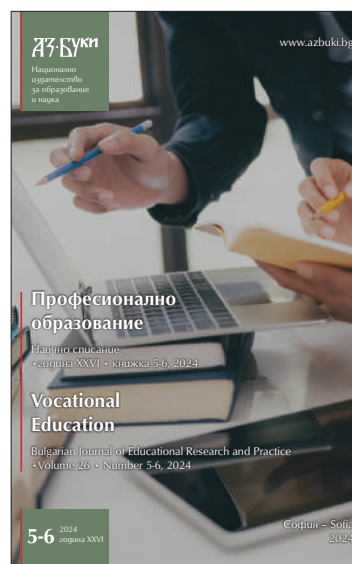
Представеното *педагогическо изследване* има теоретико-приложен характер (фиг. 1).

Предмет на изследване са педагогическите характеристики на електронния урок по физическо възпитание.

Обект на изследване е процесът на подготовка и реализиране на електронни уроци по физическо възпитание.

Методи, използвани в изследването, са: теоретично проучване, контент-анализ, дидактическо моделиране и др.

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

*Списанието е представено в
ERIH PLUS; CEEOL; EBSCOhost;
Google Scholar; Primo; ExLibris*

Главен редактор

Проф. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Красимира Дешева
0884 94 52 02

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Професионално
образование“,
кн. 5 - 6/2024:**

МЕТОДИКА И ОПИТ

Влияние на мутационните изменения на гласа върху музикалната дейност на подрастващите / *Адина Плетике, Валентина Невзорова*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Проучване на когнитивни стратегии за саморегулирано учене на студенти в професионално-педагогическата им подготовка / *Евгения Тополска*

ПОЗИЦИЯ

Западът по утъпкания път на тоталитаризма / *Нено Димов*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

Inclusive Education: Essence, Prerequisites for Its Emergence, Challenges and Opportunities

По пътчката на емоциите – малките стъпки, формиращи големите ценности / *Цветослава Илиева*

Педагогически аспекти на електронния урок в обучението по физическо възпитание / *Златка Ваклева*

ЮБИЛЕЙ

40 години висше образование за подготовка на детски и начални учители в Р България / *Анна Георгиева*

Фигура 1. Модел на изследването

Резултати и дискусии

Дидактически характеристики на електронния урок

Теоретичният обзор по проблема за дидактическите характеристики на електронния урок откроява разработки, които изследват:

- ефектите на динамичната електроника, приложени в урока (Jai-on, Inprasitha, Saengarun, & Srichomroo 2017);
- ролята на електронните уроци за формиране на дигитални компетентности (Taushanova 2021);
- технологичната осигуреност – надеждност на софтуерния продукт (Guurov 2017).

Електронните уроци са:

- ефективен начин да се придаде динамичност и се обогати съдържанието на урока, като се премине отвъд границите на традиционния формат на основната организационна форма на обучение в училище – урока;
- разширяват възможностите за педагогическото взаимодействие по отношение на време, място, използвани образователни ресурси и ефектите от цялостния процес (Ivanov 2021).

Липсва единно мнение за съдържанието на понятието „електронен урок“ (Mohamed et al. 2007). Най-често се тълкува като организационна форма за обучение, която включва използването на технологични средства (компютри, уеббазирани образователни ресурси, електронни платформи с образователни ресурси и др.), също и образователните дейности в хода на урока се осъществяват в електронна среда, по електронен път. Като цяло, се използват електронни устройства и с електронни инструменти (средства).

– Подпомагане на разбирането на теоретичните основи на физическото възпитание (анатомия, физиология, методология на тренировките).

– Нагледност и визуализация на сложни движения и спортни техники чрез видео и анимации.

– Възможности за самостоятелна подготовка и проверка на знанията.

Структурата на електронния урок по принцип не се различава от тази на традиционния. Основните различия са по отношение на вида дейности, включени в урока, и начина на тяхната реализация,

както и използваните средства. Те зависят също от образователното съдържание и целите на урока.

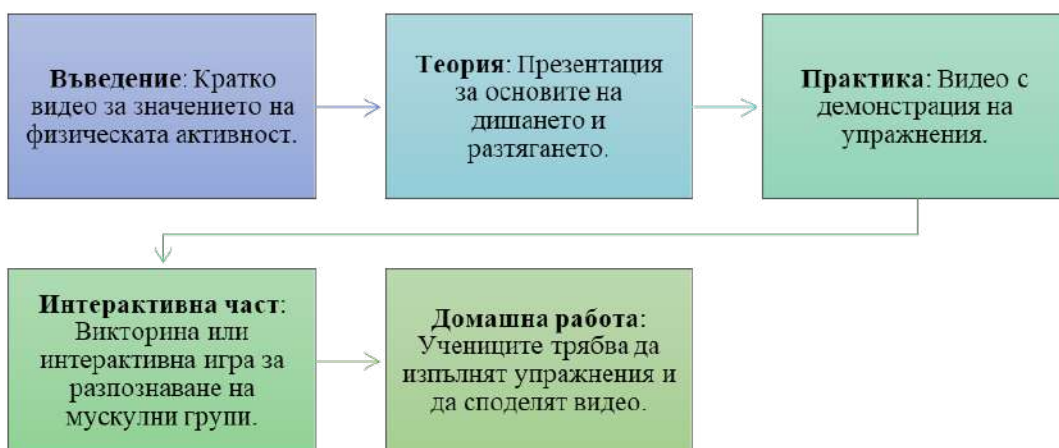
Създаването на електронни уроци по физическо възпитание е интересно и предизвикателно начинание. Те могат да съчетаят теоретична информация, практически упражнения и интерактивни елементи, за да ангажират учениците.

Структурата на един електронен урок е комплекс от конструктори, представени на фиг. 2. Те изразяват взаимовръзките между макроструктурата и микроструктурата на урока, както и отличителните особености на електронния в сравнение с традиционния урок (Margaritov 2014; Kavdanski 2016).

Стъпки за създаване на електронен урок по физическо възпитание

Таблица 1

Стъпки	Дейности
Подбор на подходящо учебно съдържание	Включване на теми свързани с важноста на физическата активност, техники за упражнения, превенция на травми, здравословен начин на живот чрез активна физическа дейност и др.
Дефиниране на целите	Какви знания, умения и компетентности да усвоят учениците в процеса на обучение.
Планиране на теоретичните, практическите и интерактивните елементи на урока	Планиране на система от упражнения, тренировки, игри. Добавяне на инструкции, интерактивни схеми на човешкото тяло и задачи за изпълнение. Адаптиране на материалите според възрастта и нивото на физическата подготовка на учениците.
Избор на образователна електронна платформа	Google Classroom: подходяща за управление на уроци и домашни. Canva for Education: за създаване на атрактивни презентации. Learning Management Systems (LMS) като Moodle или Edmodo. Видеоплатформи като YouTube за демонстрации.
Създаване на мултимедийни материали	Видео и снимки: заснети упражнения и демонстрации. Инфографики и анимации: те служат за обяснение – например на съкращаването на мускулни групи или други движения. Аудиоръководства, съдържащи записи на инструкции за упражнения или дишане.
Планиране на интерактивни дейности	Добавяне на упражнения за самооценка, като викторини или задачи. Използване на приложения като Kahoot за състезателни тестове. Насърчаване на учениците да споделят видеоклипове с изпълнение на упражнения и споделяне на личен опит.
Тестване на планираните дейности и тяхното оптимизиране	Тестването може да се проведе с малка група ученици и последваща обратна връзка за регистриране ефекта от дейността. Следва да се направят корекции според нуждите на учениците.

Фигура 2. Примерна структура на електронен урок

Представените теоретически акценти намират конкретен израз в разработването на елементи от макроструктурата на електронен урок по физическо възпитание на примерна тема (табл. 2).

Макроструктурата на електронен урок по физическо възпитание

Таблица 2

Тема:	„Загрявка и упражнения за гъвкавост“
Целева група:	Ученици от V – VIII клас
Цели на урока:	Учениците да: – разберат важноста на загрявката преди физическа активност; – научат и изпълнят правилно основни упражнения за гъвкавост.
Необходими ресурси	Камера или смартфон за записване на видео. Платформи като Google Classroom, Kahoot или Edmodo за задания и интерактивност. Canva или PowerPoint за създаване на визуалните материали.
Въвеждаща част (5 минути)	
Мотивиране на учениците	Обясняване значението на загрявката. Кратко (2-минутно) мотивационно видео с атлет, който демонстрира как загрявката предотвратява травми.
Теоретични акценти	<i>Представени с PowerPoint презентация:</i> – загрявката увеличава кръвния поток към мускулите; – намалява риска от травми; – подобрява спортните постижения.
Интерактивна задача	Учениците отговарят на въпрос: „Защо според вас е важно да загряваме?“ в Google Forms или друга платформа.
Основна част	
Вариант 1	
Упражнения за загрявка (10 минути)	Цели учениците да научат и изпълнят правилно упражненията.
Видеодемонстрация (5 минути)	Видеоклип с демонстрация на загряващи упражнения: Кръгове с ръце (30 секунди). Меко тичане на място (1 минута). Леко разтягане на краката и кръста (2 минути). Инструкции: учениците трябва да изпълняват упражненията едновременно с видеото.
Вариант 2	
Упражнения за гъвкавост (5 минути)	Цели да обясни на учениците какво представляват упражненията за гъвкавост и ползите от тях.
Теоретични акценти	Представяне с PowerPoint презентация или интерактивна инфографика: – гъвкавостта подобрява обхвата на движение на ставите; – намалява риска от травми и болки в тялото; – подобрява баланса и координацията.
Практически дейности	Основни упражнения за гъвкавост (10 минути) Видео с инструкции (5 минути): – разтягане на подколнените сухожилия; – кобра поза за разтягане на корема; – разтягане на врата.
Интерактивна задача	Включване на визуален тест (например чрез Kahoot): – Кое упражнение разтяга мускулите на краката? – Коя поза помага за гъвкавостта на гърба?
Заклучителна част (5 минути)	
Цели да обобщи наученото и да мотивира учениците да практикуват самостоятелно.	
Рефлексия	Учениците попълват кратък въпросник: Кое упражнение ви беше най-лесно? Имаше ли нещо, което ви беше трудно?

Домашно задание	Да изпълнят упражненията за гъвкавост и да качат видео или снимки, в които демонстрират изпълнението на тези упражнения. Да отговорят на въпроса: „Как загрявката промени усещането ви по време на упражненията?“
Оценяване	Видео със загрявка: 10 точки. Викторина: 5 точки. Домашна работа: 10 точки.

Други дидактически особености на електронният урок са свързани с възможностите за включване на вариативни елементи в хода на урока: ангажиране и поддържане вниманието на обучаваните; диференциацията и индивидуализацията на учебния процес; осъществяване на междупредметни връзки; оценяване на резултатите от обучението и др.

Пълния текст четете в „Професионално образование“, кн. 5 – 6

Когнитивната криза, породена от изкуствения интелект

Откъс от „Introducing Artificial Intelligence in Education Threats and Challenges (Following the Example of Bulgaria)“

Dr. Maria Kazakova

University of National and World Economy

Introduction

We are living in the world of the new millennium – clearly outlining technological advancements and with the centrifugal force of information characterized just a “click” away. Scientists since ancient times have been trying to automate repetitive actions, which in its naturalness artificial intelligence has the task of making everyday life easier for the average person. This is made possible by semi- or full intervention of robotic software, which minimizes the likelihood of potential errors. The definition of the 21st century as the era of new technologies is no coincidence. The 2020 pandemic was that catalyst that provided the impetus for the uptake and use of virtual learning tools (Anderson, Rivera Vargas 2020). Digitalization is pervasive in every field, including education (Andriushchenko et al. 2020; Gafurov et al. 2020; Minina, Mabrouk 2019; Zizikova 2020). Through digital tools used from a young age, the socio-economic relevance and at the same time the effectiveness of knowledge is increased (Undheim 2022). The process of developing and delivering modern, intelligent education services must meet the ever-increasing demands on the learning environment and the education system. (Krasteva, Todorov, Stoyanov 2019).

According to Nisheva and Shishkov's definition, artificial intelligence (AI) or in English translation artificial intelligence (AI) is “the intelligence demonstrated by computers, as opposed to the natural intelligence manifested by animals and humans. It is the science of the concepts that make it possible for computers to perform tasks that can be viewed as intelligent (Nisheva M. & D. Shishkov, 1995). First evidence of the use of the term “artificial intelligence” emerged in 1956 along with the emergence of such a scientific discipline, and so did “the technological phenomenon of modern intelligent systems, which with a certain degree of autonomy take action

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

*Списанието се реферува
и индексирва в Web of Science;
The Philosopher's Index*

Главен редактор

Чл.-кор. проф. д.т.н.

Христо Белоев

E-mail: hbeloev@uni-ruse.bg

Редактор

Д-р Албена Симова

0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70

02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Стратегии
на образователната
и научната политика“,
кн. 1/2025:**

**ОБРАЗОВАНИЕТО
В ИНФОРМАЦИОННОТО
ОБЩЕСТВО**

Introducing Artificial Intelligence in Education Threats and Challenges (Following the Example of Bulgaria) / Maria Kazakova

Многостраниен подход за изследване равнището на дигитализация в подготовката на бъдещи учители / *Бистра Мизова, Румяна Пейчева-Форсайт, Харви Мелър*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Рейтинговите системи на университетите в САЩ и в България – прилики и разлики / *Албена Р. Иванова, Радка П. Иванова*

Новият нормативен ред за определяне на трудовото възнаграждение за академичната длъжност „асистент“ / *Христо Банов*

Човешкият капитал в държавната администрация – динамични обрати и смущаващи вариации / *Даниела Кръстева*

Финансова лексика за финансова грамотност (Интерпретация на „Национална стратегия за финансова грамотност на Република България“) / *Росица Б. Тончева*

Педагогика на ученическите организации за самоуправление / *Таня Желязкова-Тея*

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Детерминанти на STEAM базирано обучение по природни науки в прогимназиален етап / *Руска Драганова-Христова, Снежана Йорданова*

to perform the tasks set for them” (Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, 2020). For the origin of the term “artificial intelligence”, the European Union refers us to an event in the 18th century when the inventor Kempelen created a machine to play chess. Although it is later found that it hides a human, it is a telling example of thinking towards integrating intelligent machines in the future (European Union, 2023).

The European Commission (EC), for its part, puts forward the following interpretation of artificial intelligence as “a set of technologies that combine data, algorithms and computing power” (European Commission, 2020). The European Parliament (EP) defines it in a 2020 article as “the ability of a machine to demonstrate abilities inherent in humans – to reason, learn, plan or create” (European Parliament 2023). It is important to note that artificial intelligence operates on the basis of a sufficient amount of information to solve a task. He has the ability to analyze the environment and take actions that increase the possibilities of achieving certain goals (Russell 2003). Some of the ways it could be done are through facial or speech recognition, intelligent voice assistants, sensors, drones, x-rays, voice recognition, as well as description, picture, etc. Thus, artificial intelligence builds and predicts based on algorithms future actions of the user.

Artificial intelligence is the most common and we can classify the different types of software - whether it is a phone application, chatbots, virtual assistants, imaging, security systems, video surveillance, agriculture, environmental protection, advertising, healthcare and many more. As a species, according to authors Kaplan & Haenlein, AI is categorised into different systems such as: analytical, artificial intelligence (incorporating emotional intelligence) and human-like AI (Kaplan & Haenlein 2018).

If a decade or less ago someone had said that we would be talking to a machine on the phone or that an artificial intelligence would be conducting our job interview, it would have sounded along the lines of fantasy. It is envisaged that in the future all physical products will have the ability to connect to the ubiquitous communications infrastructure (Klaus 2017). But artificial intelligence is now so close to us and encompassing all areas of life – manufacturing, e-commerce, healthcare, finance, security, digital platforms, energy and more – that it is impossible to remain passive in this process. The importance of digital technologies, including the inevitable entry of artificial intelligence into our economy and society, is growing. While its advantages are being proven every day in different spheres of life, artificial intelligence has the ability to support the digital revolution that has begun in the educational sphere without leaving the role of the teacher “in the shadows”. It is the identification of the impact of AI in education that is the focus of this paper. The main aim of the study is to argue its views on the chosen topic by examining the increasing use of AI in our environment and more specifically in education.

Results

The results of the study show that the penetration of AI in every sphere of life is in process and education is one of them. By conducting a comparative analysis of the innovation index among the EU member states and Bulgaria's position

and categorizing them into four groups, it shows a clear link with how open a country is to innovation.

The main research questions addressed in this paper are:

- How far has artificial intelligence penetrated education?
- Possible threats and challenges to the use of AI in education.

Methodology

In the course of the research, the analysis of foreign practices and the comparative analysis of the Summary Innovation Index and the European innovation scoreboard will be used as a methodological basis. The constraints imposed are along two lines: temporal – the period 2019 – 2023 is considered and territorial – most of the research is done in Bulgaria, making comparisons with other EU member states.

Normative framework of artificial intelligence

Artificial Intelligence has transformed teaching irrevocably and in doing so has generated change embedded in the way we teach – examples of which include: the flipped classroom, blended learning, etc (Al Braiki et al. 2020; Roschelle 2020 et al. 2020; Zhang et al. 2019). The sensation that AI-technology has created in the field of generative artificial intelligence over the past year is undeniable. According to Fast company (How artificial intelligence is changing education, 2023) the role that artificial intelligence can succeed where other technologies fail are in the following aspects:

- smarter capabilities – manifested in the ability that AI-tech's results in terms of gaining professional qualifications and various exams have improved in recent months;
- reasoning technology – while ordinary search engines are in the position of a library, these platforms are advanced to analyze, process, synthesize content to the highest degree, similar to human thought;
- unprecedented scale – driven by leading tech giants like Google, Microsoft and OpenAI, blazing a trail with the rapid creation of new products and companies;
- teaching – thanks to their systems for understanding, respectively generating text close to human, they can give clarification, guidance and feedback according to the needs of a given student;
- teacher's assistant – artificial intelligence can be a teacher's override in performing routine administrative activities in order to focus on teaching;
- student assistant – AI can provide feedback based on written work and, through constructive criticism without being subjective, improve writing skills.

The possibilities of AI in terms of the educational process have their limitations – they could not displace the professional experience of the teacher and his expertise in the field. Although over time, in the near future this will likely be refined. Artificial intelligence is an important component of the EU's digital transformation strategy and as such the European Parliament identifies the following key characteristics (European Parliament, 2023):

- digital transformation is the integration of digital technologies by enterprises and the impact of technology on society;
- digital platforms, the Internet of Things, cloud computing and artificial intelligence are some of the leading technologies;
- these technologies are transforming every sector of the economy – energy, transport, agriculture and food production, telecommunications, financial services, manufacturing and healthcare – while changing the way we live;
- technologies aim to optimise production, reduce both emissions and waste, and create new services and products to make businesses more competitive.

As early as May 2021, the European Parliament adopted a report on Shaping Europe's digital future (European Commission, 2021), in which the leading components and targets set out in the European Commission's 2030 agenda overlap. In order to achieve a digital decade for Europe, the focus is precisely on developing digital content skills, developing technologies with artificial intelligence and supporting innovation. The areas of high importance are:

- better healthcare, security and protection when using big data in the digital domain, the growing impact of technology in the economy and society;
- cybersecurity;
- digital skills and education – the need to handle new technologies has particularly

increased during the pandemic, which in turn has triggered a strengthening of these skills. According to the EU, 42% of people lack basic digital skills (European Parliament, 2023);

- online platforms – promoting innovation in the field while protecting freedom of expression and strengthening security;

- addressing the shortage of microprocessors;

- online video games – protecting consumers and supporting the sector;

- european digital identity – easy access to key online services;

- fair taxation of the digital economy;

- financing digital transformation.

The main normative document, in line with the requirements of the European Commission, shaping the overall vision for the development of artificial intelligence in the country and seen as a driver for achieving digital transformation, competitiveness and high quality of life, is the Concept for the Development of Artificial Intelligence in Bulgaria (CDAIB) by 2030 (Ministry of transport, information and communications, 2020). Its main objective is to create innovations by improving the education and lifelong learning system on the basis of building modern infrastructure (European Commission, 2020). The measures that are of paramount importance for the development of AI in Bulgaria that would contribute to the development of knowledge, skills and competences in the field are (Ministry of transport, information and communications, 2020):

- building a reliable infrastructure for AI development – through investments in building, maintaining, servicing and aggregating large data sets, as well as in digital innovation hubs;

- developing research capacity for scientific excellence – by bringing together more research units in the country and synchronising them to improve scientific capacity and develop cutting-edge technologies;

- raising skills and awareness for the use and development of AI - with the following measures being specified in the field of secondary education:

- acquire basic digital skills (including analytical and applied skills) to create and apply AI;

- increasing the competence of students in the part related to the ethical norms of the information technologies they use;

- use of AI products in education while respecting and protecting children's fundamental rights;

- supporting investment in innovation for SMEs;

- raising the awareness of the citizens of the Republic of Bulgaria about potential abuses in the use of AI, respectively prevention against it;

- establishing a regulatory framework for the development and use of AI, in line with international regulations and in line with current European standards.

Another important strategic document developed in 2020 by the Ministry of Education and Science – Ideas for the development and use of AI in education and science in the Republic of Bulgaria, corresponding to the mission and vision of our country to develop in the direction of AI, big data and robotics. (Ministry of Education and Science, 2020).

Artificial intelligence in education

The rapid development and increasing penetration of artificial intelligence in various forms into our daily lives is already a fact. Therefore, it is necessary to develop learning management systems, assessment tools and other mechanisms to facilitate its exploitation (Al Darayseh 2023). However, there is still a negative opinion among some teachers about the implementation of innovative teaching methods, respectively they are reluctant to use them (Hébert et al. 2021; Tallvid 2016). According to a study by autor Wang (Wang et al. 2021) in which the five factors of self-efficacy, anxiety, expected utility, ease of use, and attitude towards AI were identified, it was reported to have contributed to 70.4% of the changes in behavioral intentions and provided positive direction for the adoption of AI-based applications. It changes the way we perceive information in the world around us.

The educational sphere is undoubtedly one of the main “engines” for the development of modern society and as such we are witnessing how the applications of artificial intelligence are reflected in this. These can be represented as: learning platforms – Chatbot (Okonkwo & Ade-Ibijola 2021), assistants to monitor each student's progress (Du Boulay 2016) through learning resources using multimedia to stimulate student learning (Rahayu et al. 2022) to helpers in the learning process itself (Gayed et al. 2022; Kangasharju et al. 2022), tailored to the behavioral and individual needs of a given student. The use of artificial intelligence in the classroom has not yet reached its peak levels. In addition, there is the issue of the ethics of using AI and the individual student's awareness of what they can and cannot do when using it, how to collect and use data, etc.

This raises questions about the existence of a legally regulated framework to govern the use and creation of AI applications by producers and consumers, as well as steps to address any problems that arise. The European Commission has already proposed in 2020 a unified approach to the development of AI technologies based on the following three elements:

- supporting innovation and promoting the uptake of new technologies;
- preparing for the resulting socio-economic changes;
- providing an ethical and legal framework for the development and deployment of artificial intelligence (Ministry of transport, information and communications, 2020).

According to the data of Council of Ministers of the Republic of Bulgaria, three areas of AI can be distinguished – AI enablers, AI developers and AI consumers. Strongly represented is the share of consumers of AI, which includes various business sectors (occupying 50%) related to the mechanization of repetitive activities, respectively a good prerequisite for the implementation of AI in their processes (Ministry of transport, information and communications, 2020). The remaining 50% is shared equally by the other two groups – those developing and those creating AI. While the developmental area, representing 25%, is concerned with increasing the number of scientific advances and stimulating publicity resulting from AI research, the remaining 25% is taken up by the enablers of AI (fig. 1). It has two components: a legally regulated framework and education and lifelong learning. They are critical to the development of artificial intelligence and its practical applications in all other fields (Ministry of transport, information and communications, 2020).

In order to properly analyze the state of AI, several metrics can be used that measure and contain elements of innovation activity. These could be:

- United Nations Human Development Index (Human Development Reports 2022);
- The Global Innovation Index defined by the World Intellectual Property Organization (Global Innovation Index 2022);
- Community innovation survey according to the European innovation scoreboard (EIS, 2023), which covers data of each EU member state regarding innovation activities in enterprises (including goods and services, and innovation as such).

For the purpose of this paper, the European Innovation Scoreboard (EIS) will be examined and in particular the changes of Bulgaria compared to some of the EU member states in the period 2018 – 2023. The combination of quantitative and qualitative characteristics of each of the 76 indicators confirms the reliability of the index. Another reason for choosing the EII is that it provides information for the whole EU since 2008, which establishes it as significant in the data presented. According to the European Innovation Scoreboard (European Commission 2023) our country for 2023 is defined as an emerging innovator with 46.7% of the EU average. In this sense, our performance relative to the EU level (8.5%) is growing at a lower rate. In comparison, in 2019 our country is represented with 44.8% and again falls into the category together with neighbouring Romania of Modest Innovators with a performance below 50% of that of the EU (European Commission 2023).

The data in Figure 1 shows that Bulgaria ranks with an index of 36.2, which is close to that of Slovakia (36.6), but still far from the EU average of 52.7. As a positive point, it can be noted that after us in the ranking are Poland (34.9), Spain (33.4), Hungary (32.7), Latvia (32) and lastly Romania – 10.7. Interesting is the positioning of Turkey and the overtaking index against Bulgaria – 38.5. The best represented countries are Greece (72.6), Belgium (71.3), Norway (69.6), Germany (68.8), Finland (68.7), Cyprus (65.8) and Sweden (65.2) (Eurostat 2023).

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 1